№ 191 ՇԱԲԱԹ 31 ՕԳՈՍՏՈՍԻ | 1913 | ՔԱՌԱՍՈՒՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ | ՇԱԲԱԹ 31 ՕԳՈՍՏՈՍԻ № 191

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ" Сергіевская ул. № 5.
Tiflis, Rédaction „Mschak"
Խմբագրատան տելեֆոն № 2—53.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրությունը բաց է առավօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից)
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզվով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10—20 կոպ.
Տպարանի տելեֆոն № 67.

ՄՇԱԿ

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ".
TIFLIS, Rédaction du journal „MSCHAK".

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՅ ՎԵՐՋԸ 4 ՌՈՒԲ.

Բաժանորդագրվող կարելի է խմբագրատանը ամսի 1-ից սկսած.

Յայտարարութիւնների համար պետք է վճարել 1 երեսի վրա՝ իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կ., IV երեսի վրա—10 կոպ.

1913 թ. տարեկան բաժանորդները, որոնք առ 1-ին յունվարի 1914 թ. ... 2) «Մշակի» բառարանը.

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ԿԱՐԱՊԵՏ ՄՍՐԻԱՆՆԵԱՆԻ

719. 1—1

ՊՐՈԳԻՄՆԱԶԻՈՆ Կ. ԼԻՍԻՑԵԱՆԻ
ՊԵՏԱԿԱՆ ՊՐՈԳԻՄՆԱԶԻՈՆՆԵՐԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐՈՎ
ԲԱՑՎՈՒՄ Է ... 3-ՐԴ ԴԱՍ.

Ընդունելութիւնը այբբենական, ստորին և բարձր պատրաստականները, 1-ին և 2-րդ դասարանները օգոստոսի 31-ին, սեպտ. 2,3,4-ին, առաւօտեան ժամը 9-ից, մաղթանքը՝ սեպտ. 5-ին։ Ուսման սկիզբը՝ սեպտ. 6-ին։
ՍԵՐԳԻԵՎՍԿԱՅԱ ՓՈՂ. ՍԵՓ. ՏՈՒՆ 20. (18,21,24,27,29,31ս. 1) 634. 8—7

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՏՈՒՆ
ՀԱՅՈՒՀԵԱՑ „ՄԵՂՈՒ" ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
(Հիմնված 1906 թ.)

Տեղափոխվում է իր բոլոր մասերով Հալաբարի մի շատ ընդարձակ շինութեան մէջ։ Լազարեվսկի փող. № 1 (Հալաբարի նախկին հասարակական ակումբ)։
Աշակերտուհիների ընդունելութիւնը բոլոր արհեստանոցներում սեպտեմբերի 2-ից։ Կանօնաւոր պարապմունքները սեպտեմբերի 5-ից։
Դպրոց-արհեստանոցը ունի 4 տարվայ դասընթաց, որտեղից աւարտողները կը ստանան վարպետուհու կոչումն ու իրաւունք կունենան պահելու սեփական արհեստանոց։
Դուլպայագործական և կարտօնաժի արհեստանոցները ունեն միայն 2 տարվայ դասընթաց։ առ. 713. 1—1

Առաջնակարգ մեծ ցիրկ ԵՂԲ. ԵՍԻԿՕՎՍԿԻՆԵՐԻ

Միքայէլեան փող., Մուշտայիդ այգու մուտքի մօտ, սեփ. ամ. շինութիւն։
Այսօր, շաբաթ, օգոստոսի 31-ին տեղի կունենայ մեծ էֆէկտային ներկայացում բոլորովին փոփոխված ծրագրով և առաջնակարգ խմբի մասնակցութեամբ։ Մի՛ մոռանաք, որ օդի արքաներ «4 ՍԱՏԱՆԱ» միում են շատ կարճ ժամանակ և ԱՅՍՕՐ ցոյց կը տան մի շարք զարմանալի ձևեր ցիրկի գմբէթի տակ։ ԱՅՍՕՐ նոյնպէս մասնակցում են՝ անմրցակից իտալացի լարախաղացներ՝ Դէլլա Կազօն, ուրախ տրամադրութիւն ստեղծող Վինչէնցօ եղբայրները, յայտնի Բրօկարսը, աննման ծաղրածու Րօբէրտսը իր մարզված խշուկի և մատեմատիկոս շան հետ, Էլլան և Կապրին։ ԱԶԴ.—Վաղը, կիրակի, սեպտեմբերի 1-ին կը լինեն երկու ներկայացումներ։ Ցերեկով էժանացված գներով է։
718. 1—1

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏՈՒՆ
(ԶՈՒԲԱԼՕՎԻ ԱՆՈՒԱՆ)
ԿԻՐԱԿԻ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՆ

Հայկական Դրամ. խմբակցութեան Թատերասիրաց խումբը
Մասնակցութեամբ դերասաններ
ՍԵԶՕՆԻ ԲԱՑՄԱՆ ԱՌԻԹՈՎ
կը ներկայացնէ
ԺԱՅՌ
Դրամա 4 արար. հեղ. Վ. Փափազեանի
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒՄ ԵՆ՝ տ. տ. Աբովեան-Ցիցիանովա, Զաբէլ, Լիսի-Սևումեան, Ցամիկ, պ.պ. Գալստեան, Գաւրօշ, Լազարեան, Խուդանեան, Ղուշչեան, Ճոնեան, Ցարութիւնեան II, Ռուսեան, Սարեան, Սերժ, Ստամբոլցեան Տ., Տէր-Գրիգորեան, Օհանեան, Սևումեան և ուրիշները։
Սկիզբը $8^1/_2$ ժամին երեկոյեան
Ռեժիսեօր՝ ՍԵՒՈՒՄԵԱՆ
Վարչութեան հերթապահ անդամներ
Գ. ԵՐԻՑԵԱՆ և Մ. ՍՏԱՄԲՕԼՑԵԱՆ
(առ.) 712. 2—1

Զեմստվոյի հիմնադրութիւնը, կրթական ընդարձակ ցանցի կազմութիւնը, բարեկարգ վարչութեան և դատարանի հաստատումը, տնտեսական բարեփոխութիւնների ներմուծումը կը կերպարանափոխեն մեր երկիրը և նրան կը դարձնեն նոյնքան գրաւիչ, ինչպէս նախանձելի գրաւիչ են Եւրոպայի և Ամերիկայի նոյնաբնոյթ վայրերը։

Կովկասեան վարչութեան հին քաղաքականութիւնը, որը մանաւանդ սև գոյն ստացաւ Գոլիցինի օրով, չէր ըմբռնել առողջ պետականութեան գաղափարը և հիմնել էր ամեն բան կոպիտ ոյժի, միջնադարեան գործելակերպի վրա։ Եւ նա դատապարտվեց պատմութեան առաջ։ Նա սերմանեց թիւրիմացութիւններ, երկպառակութիւններ, ատելութիւն և հեռացրեց երկրի բարեկարգութեան խնդիրները աջող իրագործումից։

Եւ միայն ներկայ փոխարքայի մեր երկիրը մուտք գործելուց յետոյ, մեր երկիրը տեսաւ փոքր ի շատէ ընդարձակ պետական հայեացք դէպի կովկասեան ազգաբնակութեան կարիքները։ Սկսեց պարզվել գործունէութեան մի ծրագիր, որը կարող է խոստանալ մեր երկրին բարեբաղդութիւն, եթէ նա շարունակի իրագործվել լայն ժողովրդասիրական գաղափարով, առանց շեղվելու այն ուղիից, որը տանում է դէպի ժողովրդի ընդարձակ գիտակցութիւնը, ազգերի համերաշխութիւնը և պետական բոլոր մասերի ներդաշնակ բեղմնաւոր զարգացումը։

Ա. Քալանթար

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՄԱՍԻՆ

Պետերբուրգ գնալիս Մոսկվայում կանգ է առել անգլիական պարլամենտի անդամ Նօէլ Բէկստօնը, որը միևնոյն ժամանակ Լօնդօնի հայկական կոմիտէտի անդամն է։

Նրան ուղեկցում է «Ararat»-ի խմբագիր Արամ Րաֆֆին։

Նրանք այցելել են Թիւրքիա և տեղն ու տեղը ծանօթացել հայկական հարցի հետ։

Բէկստօնի ասելով, հայկական հարցը անյապաղ լուծումն է պահանջում։

Ռուսաստանն եկել է ծանօթանալու համար ռուսաց հասարակական կարծիքի հետ յիշեալ հարցի մասին։

Բէկստօնը ասում է, որ կոմիտէտը հետևում է Գլադստօնի քաղաքականութեանը։ Հայաստանի ազատագրումը կամ թէկուզ մասնակի ինքնավարութիւն վերապահելը նրան անհրաժեշտ է մարդասիրական և էկօնօմիական նկատումներից։ Վերջինումս շահագրգռված են մեծ պետութիւնները, մանաւանդ Անգլիան ու Ռուսաստանը, որ պետք է օգնէ հայերին։ («Баку»)

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ
ՔԻՒՐԴԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐ

Բիթլիս, 7 օգոստոս

Անցեալն մէջ յառաջ եկած Սասունի և դաշտի հայ յեղափոխութիւններով, և մշտնջենապէս հազարումէկ հարստահարութեանց ներքև տապկուող իր հայ ժողովուրդով հանրածանօթ՝ Բիթլիսի կուսակալութիւնը վերջերս յաչս եւրոպական և օսմ. պետութեանց կրկնակ կարևորութիւն ստացաւ իր նոր սկսնակ քիւրդ յեղափոխական շարժումներով։

Գարնանս ռուս և օտար թերթերուն մէջ երևցած այն լուրերը, թէ քիւրդերը Սղերդի մէջ ապստամբեր, անկախութիւն հռչակեր են և այլն, սխալ էին և չափազանցուած։ Ոչ միայն այդ առեն, այլ Բեդերխանները բէյութեան անկումէն մինչև մեր օրերը, որ մօտաւորապէս 70 տարի կընէ, այդ շրջանին մէջ ոևէ աչքառու ապստամբութիւն կամ յեղափոխական բնոյթ կրող կռիւներ չեն եղած։ Իրականը սա է, թէ Թիւրք սահմանադրութեան (եթէ կարժէ այդ անունը տալ) հռչակումէն յետոյ Թիւրքիայի ամբողջ քաղաքական յանցաւորներուն եղած ներումէն օգտուելով Բեդերխաններէն նախ Հասան, Սիւլէյման, Քէմալ բէյերը և ապա Զաթալջայի նախկին կառավարիչը՝ Հիւսէյին-փաշան իրենց երկիրը դարձան և սկսան նախկին Բեդերխանի բէյութեան շրջանին մէջ—որ կը գտնուի մեր վիլայէթի Սղերդի սանջակի Պօթան բուած տեղն ու Դիարբէքիրի վիլայէթի Միդեաթի կազային մի մասին մէջ—պրոպագանդներ ընել։ Այդ առեն տեղացի քիւրդերը, ինչպէս ուրիշներն ալ, վախնալով թէ օրուան իթթիհադական կառավարութիւնը Վէրան-շէհերի համիդիէ Իբրահիմ-բէյին հետապնդելով սպաննելէն՝ վերջը զիրենք ալ պիտի ձերբակալէ, իրենց՝ հայերուն հասցուցած վնասներուն պատճառաւ, պաշտպանութիւն մը գտնելու յոյսով բեդերխանցիներուն յարեցան. և որովհետև կառավարութիւնը հաստատ չմնաց իր առջի տարուան բռնած քաղաքականութեան մէջը, քիւրդերը, կարծելով թէ կառավարութիւնը Բեդերխանիներէն քաշուելով անոնց չդըպչեցաւ, մինչև վերջը միացած մնացին։ Կառավարութիւնը թէև ի վերջոյ հասկցաւ իր սխալը, բայց արդէն ժամանակը անցած էր, ու Հիւսէյին-փաշային (որ բեդերխանցի բէյերու ամենախելացին ու փորձառուն էր) և քիւրդերու միջև եղած կապերը՝ ալ աւելի սերտ դարձած էին։ Այնպէս որ՝ անցեալ 1911 տարուան երեսփոխանական ընտրութեան օրով, հակառակ կառավարութեան գործածած բռնի միջոցներուն, մասնակի բանտարկութեանց, Սղերդի և շրջակայ գաւառներու քիւրդերուն հարիւրին եօթանասունը պինդ մնացին՝ Հիւսէյին-փաշան օսմ. պարլամենտին երեսփոխան ընտրելու գործին մէջ, ուր կառավարութիւնը ստիպուեցաւ վերջ ի վերջոյ ընտրուած Հիւսէյինփաշան réactionnaire հրատարակելով, քաղաքապետութեան շէնքին մէջ սուիններով հակաբեդերխանիներէն մի քանի քուէ առնել և ընտրել տալ բժիշկադական ոչ-սղերդցի՝ Նազըմ-բէյը։

Այդ առեն Հիւսէյին-փաշան, որ կը հետապնդուէր կառավարութենէն խստօրէն, փախստական հանգամանքով Խիզանի սէյիդ Ալիին ապաստանեցաւ և հոն մնաց մինչև անցեալ աշունը, և միայն Քեամիլ-փաշայի կաբինէին վերահաստատումովը նա ազատած՝ Բիթլիս մէջ տեղ ելաւ։ Իր հետ ունեցած մէկ տեսակցութեանս մէջ նա յայտարարեց, թէ իր Խիզան եղած միջոցին, այդ և դրացի գաւառներուն միակ տէրը՝ սէյիդ Ալիին աղջիկը իր եղբօրորդի Սիւլէյման-բէյին կնութեան առնելով՝ իր համախոհներուն թիւը աւելցուցած է. և թէ Դիարբէքիրի, Մուսուլի և Բիթլիսի վիլայէթներու ամբողջ քիւրդերուն և Բեդերխաններուն միջև միութիւն մը յառաջ բերելու նպատակն ունի։ Հարցումիս վրայ նա խոստ շեշտով մը ըսաւ, թէ արդէն 60,000 կիսովին և ոչ-կանոնաւոր կերպով զինեալ, կռուելու պատրաստ քիւրդեր ունի իր տրամադրութեանը ներքև, թէ իր ծրագրած յեղափոխութեանը մէջ յաջողելու համար դիմումներ կատարած է դրացի օտար մեծ պետութեան մը քով և անկէ զէնք, դրամ և ի հարկին բարոյական աջակցութիւն խնդրեր է։ Իր քովէն մեկնելէս առաջ՝ ուզեց հասկցնել ինձ, թէ ինքզինքը խոստմնազանց ու խղճահար պիտի զգար իրեն գործակցելու պատրաստ ոչ-բեդերխանական քիւրդերուն հանդէպ, եթէ իր ազգականներէն Աբդիւլ-Րէզակը գլուխ չհանէր իր առաջարկութիւնները Կովկասին մէջ։

Անցեալ փետրուարին Հիւսէյին-փաշան Բիթլիսէն Սղերդ դառնալուն իր առաջին գործը ըրաւ իր համախոհ քիւրդ աշիրէթապետներէն ժողով մը կազմել Դիարբէքիրի Ջզիրէի մէջ, որ տեղի ունեցաւ և ի մէջ այլոց որոշեց կոմիտէներ կազմել, պարսկական սահմանէն Վանայ գծով զէնքեր փոխադրել, պետութեան տուրք տալը դադրեցնել և հայոց հետ միանալ։

Հազիւ թէ անոնք ժողովէն վերջ գիւղեր դարձած, և առաջին անգամ ըլլալով Միդիաթի կողմերու քիւրդերը մերժած էին ոչխարահամարի պաշտօնեաներուն իրենց մէջ գալ և ոչխարի տուրք գանձել, ձայն ելաւ, թէ քիւրդերը ապստամբեր, անկախութիւն հռչակեր են և այլն. տարր վրայ էր, որ Թիւրք կառավարութիւնը հոն լեցուց իր՝ Մշոյ լեռնային թնդանօթներն ու զօրքերը և ձերբակալեց նախ՝ Հիւսէյին-փաշայի շարժման գլխաւոր օժանդակ աշիրէթապետներէն Մարտինի Միդիաթ գաւառի Զէլեկ գիւղացի Ալէյի Ռամէի տղաքներէն Դէրվիշը և Խալիլը։ Այդ օրերուն Հիւսէյին-փաշան հիւանդացած, երբեմն գիւղերը և քիչ անգամ Սղերդ կը մնար, և կառավարութիւնը օգտուելով անոր ֆիզիկական տկարութենէն՝ քիւրդ աւազակներ բռնելու պատրուակի ներքև իր թնդանօթները Ղարզան փոխադրելով մէկանց Ջօնուկ, Զումրկ, Զօքէդ, Խալիլէ, Կէլօկ և ուրիշ երկու գիւղեր ռմբակոծեց ու աւերեց, քիւրդերէն միայն 22-ը սպաննելով, 17-ը վիրաւորելով, 67-ն ալ 120 զէնքերով ձերբակալեց ու գրաւեց. մնացեալները փախեր էին։ Քիւրդերու կողմէ եղած դիմադրութիւնները շատ աննշան էին և առանձնակի. և որպէսզի առանց զոհողութեան և ձայնի մէջէն ելլէ, կառավարութիւնը բաւականացաւ միայն եղածներով. նշանակալից էր, որ նա, թունդ բեդերխանական, նշանաւոր աւազակ Զաթօյի Պէշարէին և Ջէմիլին չդպչեցաւ. ըսին թէ իթթիհադական կառավարիչները անոր խնայած էին այն միակ պատճառով, թէ նա ժամանակին ու հիմա հայերը կը կոտրէ ու Ղարզանի հայ գիւղերը բնաջինջ ընելու խօսք տուեր է. ըսուեցաւ նոյն իսկ, թէ հետապնդող կօմանդան անկէ 400 լիրա կաշառք առեր ու չէ բռներ։ Երկուքն ալ զինակ ըլլալու են։

Զարմանալի էր որ մինչ կառավարութիւնը Բեդերխաններու ուժեղ թևը կազմող Ղարզանի մէջ թնդանօթներ կը գոռացնէր, Հիւսէյին-փաշան Սղերդի կից գիւղի մը մէջ կը մեռնէր, Սիւլէյման-բէյ Բօթանի Թանժի բերդին մէջ պեղումներ կընէր, Հասան-բէյն իր արտերը ջրելով կը զբաղէր և ուրիշ քիւրդեր ալ անտարբեր հանդիսատեսներ դարձեր էին. իրականութիւն մը՝ որ կը հակասէր Հիւսէյին-փաշային՝ քիւրդերը յեղափոխելու պատրաստակամութեանց մասին ինծի ըրած յայտարարութիւններուն։ Այդպէս՝ երևոյթ-թիւրքերը յաջողեցան նախապէս իրենց մեծ մտահոգութիւն պատճառող Հիւսէյին-փաշան ու իր Ղարզանի հերոսները մեծ [illegible], շատերու կողմէ կանոնաւոր զինեալ կարծուած բեդերխանցի քիւրդերն ու իրենց պետերը դպրոցականի մը պէս լուռ ու մունջ կեանք մը կանցնեն, և այսպէս Հիւսէյին-փաշայի օրով երևցած տենդոտ գործունէութիւնը դադրեր է, և կառավարութիւնը աւելի կը հետաքրքրուի ուրիշ մի նոր հակակառավարական քիւրդական շարժումով, որ ծայր տուաւ շաբթուս Ախլաթի մէջ բոլորովին տարբեր և հեռու Բեդերխանիներէն։

1911-ի երեսփոխանական ընտրութեան օրովը Բիթլիսի համար իր թեկնածութիւնը դրած և անյաջող դուրս ելած բիթլիսցի՝ Խայրէդդին Բէրազի անունով հարիւրապետ մը, որ վերջերս Պոլսոյ մէջ Մահմուդ Շէվքէթ-փաշայի սպանութեան գործով ամբաստանուած ու Եւրոպա փախած էր, անցեալները Պարսկաստանի գծով իր 3 ընկերներու հետ Ախլաթ կը դառնայ. հոդ իր ընկերները, կարծելով թէ Խայրէդդին բաւական դրամներ կը կրէ, թէ օրուան կառավարութիւնը վայն սպաննողին դրամական մեծ նուէր կուտայ, զայն կը սպաննեն քունին մէջ և գաղտնի տեղ մը թաղելով Բիթլիս կը վերադառնան։ Կառավարութիւնը խիստ գոհ քիւրդերու՝ Խայրէդդինի հանդէպ ըրած ապերախտ գործէն, յայտնի կողմնակալութեամբ քննութիւններ կը շարունակէ, և որպէսզի սպաննուողի ազգականներն ու պարագաները չյուզուին եղած դրամէն, այլազան տարաձայնութիւններ կընէ, ըսելով թէ Խայրէդդին իթիլաֆականներու կողմէն ղրկուած էր, որ երկրին մէջ ռուսական միջամտութիւն առաջ բերելու համար խռովութիւններ հանէր։ Կառավարութեան հետ իթթիհադականներն ալ մեծ գործի մէջ են, և վախնալով թէ մի գուցէ իթիլաֆականները իթթիհադականներու կաբինէտը տապալելու մօք քիւրդ աշիրէթներուն և կամ հայ յեղափոխականներուն հետ միանան ու խռովութիւններ հանեն, այս ու այն կողմ հրահանգներ կուտան, որ հայերը չսպաննեն, չկողոպտեն և այլն։ Շիտակը ըսելով՝ շաբթուս ամբողջ վիլայէթին մէջ նմանը չտեսնուած կատարեալ խաղաղութիւն մը կը տիրէ։ Սղերդի առաջնորդն անցեալ օր կառավարչատնէն առաջնորդարան դառնալով կըսէ մէկու մը. «Փառք Աստուծոյ, առաջին անգամն է, որ փողոցէ մը անցայ առանց քարկոծուելու քիւրդ տղաքներէն»։

Կը տեսնէ՞ք ուրեմն թէ այս պարագաներուն քիւրդ տղաք ալ կառավարութեան տուած հրահանգներուն վրայ քաղաքագէտ փոքր մինիստրներ դարձեր են։

Աստուած աչքէ պահէ մեր երկրի օրական անդորրութիւնը և անսասան՝ սկսած քիւրդ-թիւրքական թշնամութիւնը, որու

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԻՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

II

Եթէ մենք աղքատ ենք մեր հարուստ երկրի մէջ, եթէ մենք անզօր ենք մեր ուժառատ երկրում, եթէ մենք խղճուկ ենք ժողովրդական ընդունակ տարրերի գոյութեան հանգամանքներում—դա նշանակում է, թէ մենք կարող կը լինէինք և հարուստ և ուժեղ և կորովի լինել, եթէ ստեղծված լինէին զարգացման պայմաններ թէ մարդկանց և թէ երկրի ոյժերի համար։

Այո, շարժման, ազատ շարժման մէջ պէտք է դնել երկրի բնական ոյժերը և մարդկանց ընդունակութիւնները, ազատելով սրանց այն բոլոր բռնադատող և ճնշող ազդեցութիւններից, որոնք թոյլ չեն տալիս նրանց արտայայտվելու և կազմակերպվելու յարմարագոյն կերպով։

Վարչական, կրթական, դատաստանական և տնտեսագիտական բարենորոգութիւնները պէտք է գան ստեղծելու ազատ և բեղմնաւոր զարգացման պայմաններ մասսայական գործառնութիւնների համար։

Ահա, օրինակ, մի շրջան, որտեղ կեանքը անդամալուծվել է շնորհիւ անբարեկարգ վարչական վիճակի. ահա մի ուրիշը, որտեղ կան պատրաստ բոլոր տարրերը և միայն պակասում է կրթութիւնը. ահա մի երրորդը, որտեղ աղէտներ են առաջ եկել դատաստանական թիւրիմացութիւնների պատճառով. ահա չորրորդը, որը կարօտ է տնտեսագիտական մի քանի բարւոքումների, դիցուք հաղորդակցութեան ճանապարհների բարւոքման, կամուրջների կառուցման, կրեդիտային հիմնարկութիւնների բացման, որպէսզի ձեռնարկի ընդարձակ գործերի և մտնի եռուն տնտեսական կեանքի շրջանադարձութեան մէջ։

տեսականութենէն անշուշտ՝ երկուքէն աւելի մենք պիտի շահինք։

Ցաջորդիւ ձեզ պիտի գրեմ իմ կարծիքները։

Մշեցի

ԿԱՐՃԿԱՆԻ ՄՈՒՍԱ-ԲԷՅԸ ՍՊԱՆՎԱԾ

Վանից ստացված հաւաստի մի նամակից տեղեկանում ենք, որ վաղեմի չարագործ, Կարճկանի ազգաբնակութեան, մանաւանդ հայերի գլխին պատիժ ու պատուհաս եղող հալաջցիների ցեղապետ Մուսա-բէյը սպանված է։

Հալաջ Մուսա-բէյին ճանաչում եմ իր երիտասարդ հասակից, որ ժամանակ դիմելով Վանի առաջնորդարան, ծնկաչոք համբուրելով հանգուցեալ Պօղոս եպիսկոպոսի ոտն ու ձեռը, աղերսում էր նրան՝ ազատելու իրան կառավարութեան հետապնդումից ինչ-որ պետական յանցանքի համար։

Անցան տարիներ, և նա կոյր գործիք դարձաւ կառավարութեան ձեռքին՝ հետեւելով համիդեան քաղաքականութեան։

Սրա հօրեղբայր Շավէշ-բէյն էր, որ Հասան-փաշային դիմաւորող Թէրգիպաշեան էֆէնդիի վրա մահափորձ կատարեց և գտաւ իր արժանաւոր պատիժը։

Հալաջ ցեղը քիւրդական ամենից ֆանատիկ տարրին է պատկանում և կրօնական համոզմունքներով է առաջնորդվում։

Մուսա-բէյի սպանման առիթով անշուշտ խրախճանքներ տեղի կունենան Կարճկանի շրջանում և, ինչ ասել կուզի, հայ գիւղացիք կը լինեն տուժողը։ Սակայն չենք կարծում, որ Վանի նահանգական կառավարութիւնն այնքան անհեռատես լինի, որ տեղիք տայ բարդ դրութիւն ստեղծվելու ժողովրդի մէջ։

Ինչպէս երեւում է, Վասպուրականի շրջանի քիւրդ ցեղապետները ներկայումս բոլորն էլ ապրում են երկիւղի և մահվան սպառնալիքի տակ. և կառավարութիւնը քիւրդական նոր խլրտումների առիթով սկսել է ձերբակալել և հսկողութեան տակ պահել նրանցից շատերին։

Ի վերջոյ հարկ ենք համարում ասել, որ այս Մուսա-բէյը չը պէտք է շփոթել Մուշի շրջանի համբաւաւոր Մուսա-բէյի հետ։ Վերջինս էր Գիւլիզարի յայտնի դէպքի հերոսը։

Գ. Շէրենց

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

29 օգոստոսի

Լակուտտին.—Պուանկարէն երեկոյեան այստեղ զօրաբանակատեղը հասնելուն պէս, ստանալով Ցէպպելինի աէրօստատի խորտակման լուրը, Վիլհէլմ կայսրին հեռագրով իր ցաւակցութիւնը յայտնեց։

—

Պետերբուրգ.—Կրասնոյէ Սելօյից Պետերբուրգ թռչելիս ընկաւ օդաչու Աւինսար Պուլկովի մօտիկ և մեռաւ։

—

Բուխենբէյրէն (Գերմանիա).—Զինւորական օդաչուների բարձրանալու ժամանակ այն տեղում, ուր տեղի էին ունենում 16-րդ զօրաբանակի ռազմախաղերը, աէրօպլանը ընկաւ ամբոխի վրա։ Սպանված են 4 հոգի, մի քանիսն էլ վիրաւորված են։

—

Թէհրան.—Հայկական թաղում երեւան է հանված պատրաստի ռումբերի պահեստ։ Մի քանի հոգի կալանաւորված են։

Եկաւ անգլիական կապիտան Վիլսոնը, որ Թիւրք-պարսկական սահմանը որոշելու համար կազմված ռուս-անգլիական յանձնաժողովի անդամներից մէկն է։

—

Թաւրիզ.—Քաղաքը մի քանի օր է արդէն հացի պակասութիւն է զգում։ Դրա պատճառով դժգոհութիւնը աճում է։

—

Կահիրէ.—Ցախմէկում կալանաւորված են գաղտնի ընկերութեան պատկանող մի քանի տեղացիներ, որոնք մեղադրվում են պրօպագանդ մղելու մէջ։

—

Օդեսսա.—Գործադուլ անելու դրդելուն համար քաղաքապետը 4 հոգու ենթարկել է երկամսեայ կալանաւորութեան ոստիկանատանը։

—

Օվիէդ (Սպանիա).—Սեպտեմբերի 30-ին նշանակված հանքային բանուորների ընդհանուր գործադուլը չի կայանայ։ Հանքատէրերը սկզբունքով համաձայնութիւն են յայտնել մինիմալ աշխատանքի վարձ սահմանելու։

—

Մելբուրն.—Րիչմօնդ քաղաքի քաղաքագլուխ Ուէբբը, որ պարլամենտի անդամներից ամենափոքրն է, քաղաքային դումայի շինութեան մէջ տրված ճաշկերոյթին չառաջարկեց սովորական բաժակը Թագաւորի կենացը և ապա բացատրեց, որ ինքը հանրապետական է։ Պրեմիէր-մինիստր Ուատսը պախարակեց նրա վարմունքի անլօյալութիւնը։ Պարլամենտը միաձայն ընդունեց պրեմիէրի բանաձեւը։

ԲԱԼԿԱՆԵԱՆ ԳՈՐԾԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

29 օգոստոսի

Կ. Պոլիս.—Թիւրք-բօլգարական պատգամաւորների նիստը յետաձգվում է շաբաթ օր, որովհետև բօլգարական պատգամաւորները հրահանգների են սպասում Սօֆիայից Թիւրքերի պահանջների առիթով Դիմոտէկա, Սօֆլու և Օրթաքէօյ գծի շրջանում գտնվող տեղերը վերադարձնելու մասին։ Սավօվը ցերեկը այցելեց մեծ պետութիւնների դեսպաններին։

Նկատի առնելով յունական կառավարութեան կողմից զիջումներ անելու մեծ հակումն ցոյց տալը, կարելի է յուսալ, որ խաղաղութեան դաշնագիրը շուտով կը ստորագրվի։

—

Սօֆիա.—Բօլգարական գործակալութիւնը հերքում է Նաչէվիչին վերագրվող այն խօսքերը, թէ երբ Բօլգարիան ընդունում է Թիւրքական տեսակէտը Ադրիանուպօլսի և Կըրք-Քիլիսէի հարցում և որ երբ նա յոյս է դնում Թիւրքիայի վրա Կաւալան և Մօնաստիրը վերադարձնելու համար, նոյնպէս և Սավօվին ու Նաչէվիչին մամուլի էջերում վերագրվող խօսքերի ճշգութիւնը, յայտարարելով նրանց տենդէնցիօզ կերպով հնարված։

—

Կ. Պոլիս.—Էնվէր-բէյը հրահանգներ ստանալով Գիւմիւլջինայում Թիւրքական ժամանակաւոր կառավարութիւն կազմելու հարցի մասին՝ մեկնեց Ադրիանուպօլիս։

Աթէնքի Թիւրքական պատգամաւոր Ռէշիդ-բէյը եկաւ և երկարատև խօսակցութիւն ունեցաւ մեծ վէզիրի հետ։ Նա յանձնեց յոյն կառավարութեան առաջարկութիւնների նախագիծը, որը պէտք է քննվի մօտիկ ապագայում մինիստրների խորհրդի կողմից։ Այսօր մինիստրների խորհուրդը քննեց բօլգարական առաջարկները, մասնաւորապէս Գիւմիւլջինան Թիւրքական կամաւորներից մաքրելու հարցը։ Թիւրքական հաշւով՝ կամաւորների Թիւը 30,000-ի է հասնում։

—

Աթէնք.—Աթէնական գործակալութիւնը հաղորդում է, որ մամուլն ու հասարակական կարծիքը գտնվում են այն Թիւրիմացութեան ազդեցութեան ներքոյ, որ առաջ է բերել Կօնստանտին Թագաւորի ասած խօսքերը ի պատասխան Վիլհէլմ կայսրի։ Յունաստանը երբեք չի մոռանայ այն բարեացակամ ու անգնահատելի աջակցութեան վերաբերմունքը, որ Ֆրանսիան ամբողջ ժամանակը ցոյց էր տալիս Յունաստանին, և գեներալ Էյդուի ու ֆրանսիական զինւորական միսսիայի մատուցած ծառայութիւնները։ Մամուլը պնդում է, որ Թագաւորի խօսքերին չի կարելի այն իմաստը վերագրել, որին տուեցին Ֆրանսիայում։ Թագաւորը խօսում էր միայն գեներալների շտաբի մասին, որը զինւորական ուսում է ստացել Գերմանիայում։ Հասարակական կարծիքը ջերմօրէն ցանկանում է փարատել այդ դժբաղդ Թիւրիմացութեան թողած վատ տպաւորութիւնը, որովհետև Ֆրանսիան ամենեւին նկատի չէր առնված։

—

Պարիզ.—Պիշօնը ընդունեց յունական դեսպանին. վերջինս հաղորդեց յունական կառավարութեան հեռագիրը, որով յայտնվում էր, որ Յունաստանը չափազանց լաւ է ըմբռնում, թէ ինչով է նա պարտական Ֆրանսիային, և կանէ ամեն հնարաւորը՝ Թիւրիմացութիւնները վերացնելու համար։ Վէնիզէլոսը ստիպված էր Աթէնք վերադառնալ այսօր առաւօտեան. կարելի է սպասել յայտարարութիւն նրա կողմից։

—

Սկօպլէ.—Պրիզրէնի շրջանի մօտ Ալբանիայի սահմանի վրա ալբանացիները արշաւանքներ են գործում սերբերի գրաւած շրջանում ալբանացիների մէջ ապստամբութիւն առաջ բերելու նպատակով։ Պրիզրէնի և Դիակօվօյի միջև սերբերը հարկադրված էին պաշտպանվել Թնդանօթներով։ Յարձակում գործողների գլխաւոր մասը ալբանացի կաթօլիկներն են։ Կառավարութեան ներկայացուցիչները Ալբանիայում յայտնում են, որ յարձակումները գործվում են հակառակ ալբանական կառավարութեան ցանկութեան, որը բոլորովին անզօր է Ալբանիայի հիւսիս-արեւելեան մասում։

ՉԻՆ-ՃԱՊՕՆԱԿԱՆ ՄԻՋԱԴԵՊԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

29 օգոստոսի

Տօկիօ.—Լրագիրները, պնդելով Նանկին զօրք ուղարկելու մասին, մատնանիշ են անում բերև օրինակ ռուս կառավարութեան եռանդուն գործելակերպը վերջին միջադէպի ժամանակ Ցիցիկարում։

Շանխայ եկաւ նացիօնալիստների կուսակցութեան լիդերը։ Լուրերի համաձայն՝ նա կառաջարկէ Սունեատսէնին վերադառնալ Չինաստան։

Աբէին սպանողը իր վրա խարակիրի կատարեց։

—

Տօկիօ.—Մէյջիտօյի Թատրոնում կայացած միտինգին մասնակցեցին տասնեակ հազարաւոր մարդիկ։ Ճառախօսները պահանջում են զօրք ուղարկել լուծելու մանջուրօ-մօնղօլական հարցը։ Լրագրական յատուկ յաւելուածները ասում են, թէ կամ զօրք կուղարկվի և կամ կաբինէտը հրաժարական կը տայ։ Պատրաստվում է կառավարութեան դէմ հսկայական ցոյց։

—

Տօկիօ.—Մէյջիտօյի Թատրոնում կայացած միտինգը, հաստատելով Չինաստան զօրք ուղարկելու պահանջները, վերջացաւ ցոյցով արտաքին գործերի մինիստրութեան առաջ։ «Ջիջին» անթոյլատրելի է համարում օտար պետութիւնների միջամտութիւնը Նանկինի միջադէպի լուծման խնդրում, նոյնիսկ այն դէպքում, եթէ Ճապօնիան րէպրէսիվ միջոցների դիմելու լինի։

Խ Օ Լ Ե Ր Ա

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

29 օգոստոսի

ՎԻԷՆՆԱ։ Ջագրեբում վերջին 2 օրվայ ընթացքում պատահել են խօլերայի 18 նոր դէպքեր։ Արգելված են եկեղեցական հանդէսները, ուխտագնացութիւններն ու տօնավաճառները։ Խօլերային մի դէպք տեղի ունեցաւ Գալիցիական համայնքում. հիւանդը մեռաւ։

ԴԷԼԻԲԼԱՏՏԷ (Ունգարիա)։ Խօլերայով 4 հոգի հիւանդացան ու մեռան։ Բացի դրանից մեռաւ մէկը նախկին հիւանդացողներից։

ԲՈՒԴԱՊԵՇՏ։ Երէկ հիւանդացած 7 հոգու վրա կատարված բակտերիօլոգիական հետազօտութիւնը հաստատեց, որ նրանք հիւանդացել են ասիական խօլերայով։

ԼՎՕՎ։ Քաղաքային վարչութիւնը եռանդուն միջոցներ ձեռք առաւ խօլերայի ներմուծման դէմ։ Երկաթուղու վարչութիւնը վերացրել է Լվօվի և Բուդապեշտի միջև ուղղակի հաղորդակցութեան վագօնները։

ԲՈՒԴԱՊԵՇՏ։ Գաւառներից հաղորդում են խօլերայով կասկածելի հիւանդութեան 20 դէպք պատահելու մասին։

ԲԷԼԳՐԱԴ։ Պաշտօնական տեղեկութիւնների համաձայն, զօրքերը վերադառնալուց յետոյ խօլերային համաճարակը բաւականին սաստկացել է։

ԻՍԼԱՄԸ ԵՒ ՀԱՄԻՍԼԱՄՈՒԹԻՒՆԸ

V

Մօտ մի դար է, ինչ Ռուսաստանը դրացի է Ասիական Թիւրքիային։ Այդ կողմից նա Թիւրքիայի դէմ մի քանի անգամ պատերազմ է մղել։

Անկախ այն բանից, որ պատերազմի պատասխանատուութիւնը ծանրացած է եղել հայազգի հրամանատարների վրա, որոնք և արդարացրել են իրանց վրա դրված յոյսերը, Կովկասի հայը ամեն անգամ ռուսական զօրքին ճանապարհ է գցել, իսկ Թիւրքիայի հայը նրան ընդունել է խաչով ու խաչվառով։

Ինչե՞ր չէր կարող անել Ռուսաստանը, եթէ սահմանի այս ու այն կողմ գտնվող հայերի այնքան գեղեցիկ տրամադրութիւնից ու անձնուիրութիւնից օգտվելու չափ խելօք ու հեռատես քաղաքագէտներ ունենար։ Որքան մեծ չափով տարածված կը լինէր ռուսական լեզուն, կուլտուրան, առեւտուրը և այլն, որոնք ազդեցութեան աստիճանաչափերն են կազմում։

Բայց ռուսական քաղաքագէտները, Ռուսաստանի խաշար ոյժով մեծամտած, անտես առան մի անձնուէր ժողովրդի սքանչելի տրամադրութիւնը, մերժեցին կուլտուրական զէնքերով վարելու պետութեան քաղաքականութիւնը և դիմեցին մահաբեր զէնքերի քաղաքականութեան։ Ի՞նչ շահեց Ռուսաստանը Լօբանով-Րօստօվսկիի «Հայաստանը մեզ պէտք է առանց հայերի» քաղաքականութեամբ։ Ի՞նչ շահ այդպիսի քաղաքականութեան հետեւանօք Թափված 300,000 զոհերի արիւնից։

Բայց Թողնենք հին վէրքերը, հաւատալով, որ Ռուսաստանը այլևս չի վերադառնայ բռնի ռուսացման, բռնի տիրապետութեան քաղաքականութեանը։

Պէտք է ասել, որ Գերմանիայի ծայրերկրային և գաղութային քաղաքականութիւնը, իր հետեւողականութեամբ և առողջ տրամաբանութեամբ, յետ չէ մնում անգլիականից։ Այդ քաղաքականութիւնն է, որ նպաստում է Գերմանիայի ազդեցութեան տարածուելուն։ Հէնց հիմիկուց՝ կարծիք՝ նա տրամադիր է ստեղծելու այնպիսի դրութիւն, որ Ասիական Թիւրքիայի բաժանման յետաձգված ժամանակամիջոցը ծառայէր իր ապագայ քաղաքական նպատակներին։ Մամուլի տուած տեղեկութիւններին նայելով, բացառապէս Գերմանիայի շնորհիւ էր, որ Կիլիկիայում ոչ միայն ջարդեր տեղի չունեցան, այլ և մասնակի սպանութիւններն ու Թալանները չը հասան այն չափերին, ինչպէս Հայաստանում։ Կիլիկիան իր պաշտպանութեան տակ առած լինելու կտրուկ յայտարարութիւնը բաւական եղաւ, որ խուժանի ու խուժանապետների ջարդարար ախորժակը միանգամից փոխվէր։

Պակաս ուշադրաւ չէր նաև այն լուրը, թէ Գերմանիան տրամադիր է Կիլիկիայի համար լայն ինքնօրինութիւն ձեռք բերելու։ Որքան էլ սա մեզ համար անհաւատալի երեւայ, այնուամենայնիւ Ալբանիայի օրինակը մեր աչքի առջեն է։ Մինչդեռ իւրաքանչիւր պետութեան ընթացքը միշտ դառնում է քաղաքական որոշ նպատակների շուրջը, ապա ամէն ինչ հնարաւոր է։ Բաւական է, եթէ ի նկատի առնենք, որ Գերմանիան Ասիական Թիւրքիայի վրա նայում է իբրև մի ընդարձակ շուկայի վրա և Կիլիկիայի համար ինքնօրինութիւն ձեռք բերելով՝ ոչ միայն հայերի համակրութիւնը և գործակցութիւնը կը շահի, այլ և Փոքր-Ասիայի բոլոր կուլտուրական ցեղերի համակրութիւնը. այն ժամանակ նպատակի էութիւնը ինքն ըստ ինքեան հասկանալի կը լինի։

Գալով մասնաւորապէս Թիւրքիայի հային, նա Թիւրքական ծանր լծի տակ չափազանց շատ ու երկար տառապած լինելով՝ շուտ ու անկեղծօրէն կը նետվի այն պետութեան գիրկը, որը կազատի նրան այդ լծից։

VI

Մեր յօդւածի նախորդ գլուխներում ներկայացրինք ընթերցողին մեծ պետութիւնների քաղաքական աշխարհահայեացքի փոփոխութիւնը ապացուցանող մի քանի փաստեր։ Եւ կարծում ենք, որ յիշեալ փաստերը բաւական պէտք է լինեն ապացուցանելու, որ ոչ մի պետութիւն այժմ Թիւրքիայի ուժեղացման կարիք չունի. ընդհակառակը, նկատելի է բացարձակ ձգտում Թիւրքիայի կենտրօնական ոյժն ու ազդեցութիւնը թուլացնելու համար։

Որ Թիւրքիայի ուժեղացումը՝ ինչ միջոցով ուզում է լինի՝ այժմ ոչ ոքի համար ցանկալի չէ, սրան որպէս ապացոյց կարող է ծառայել Կ. Պոլսի գերմանական դեսպանի առաջադրութիւնը Թիւրքիային՝ համիդիական գնդերը արձակելու և զինաթափ անելու առիթով։ Պակաս ուշադրաւ չէ նաև րէֆօրմների ծրագրի մէջ մտցված այն յօդուածը, որով՝ որպէս հակակշիռ համիդիական գնդերի՝ կազմակերպվում են հաւասար չափով քրիստոնէական գնդեր։

Սրանից բացի՝ մենք գիտենք, որ, համիսլամական հարցում, Թիւրքիան իր յոյսը դրած ունի աւելի օտար պետութիւնների սահմաններում ապրող մահմեդականութեան վրա, մանաւանդ Թիւրքիային անմիջապէս սահմանակից Պարսկաստանի, Կովկասի, Ղրիմի և Թուրքեստանի վրա։

Սրանց մէջ է, որ տարիների ընթացքում Թիւրքիան պրօպագանդա է մղում։

Գիտէ՞ արդեօք Ռուսաստանը այդ բանը, Թէ՞ ոչ, դա մեզ չէ վերաբերում։ Սակայն ոչ մի կասկած չը կայ, որ Ռուսաստանը չի վարանի ամենախիստ միջոցներով ճնշելու ամեն մի համիսլամական կամ Թիւրքասիրական շարժում, եթէ նման շարժում Թոյլ տայ իրան իր երկրի մահմեդականութիւնը։

Նոյն ձեւով կը վարվին նաև այն բոլոր պետութիւնները, որոնք մահմեդական հպատակներ ունեն։

Մեծ պետութիւնները Թիւրքիայի վրա նայել են և նայում են՝ որպէս մի համեղ պատառի վրա։ Որ այդ համեղ պատառը դեռ կուլ չէ գնացել, դրա պատճառը կուլ տալ ձգտող պետութիւնների ախորժակի միջև եղած տարբերութիւնն է։ Այժմ կարծեք՝ նկատվում է ինչ-որ հաւասարակշռութիւն այդ ախորժակի միջև, որը չի յապաղի վերջնականապէս հաշտվել։

Եթէ այս այսպէս է, ուրեմն այդ պետութիւններից ո՞ր մէկը Թոյլ կը տայ, որ համեղ պատառը ոտքի ելնի և իրանց հաշւին ուժեղանայ, հասնելով հէնց իրանց կուլ տալու վճռականին։

Ի հարկէ ոչ մէկը։

Ասել է թէ արտաքին պայմանները ո՛ր կողմից էլ քննելու լինենք, կը տեսնենք, որ նրանք աննպաստ են համիսլամականութեան համար։

Իսկ որո՞նք են ուղղակի աննպաստ պայմանները։

Ց. Մուրադեան

Սամարղանդ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳ. ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵԼԵՒՄՈՒՏՔԻ ՀԱՄԱՌՕՏ ՀԱՇԻՒԸ

Հայկական Բարեգործ. Ընդհ. Միութեան պաշտօնաթերթ «Միութիւն» ամսագրի № 18-ում (1913 Թւի յունիսի համարում) տրված է այդ համակրելի հաստատութեան 7-րդ տարեշրջանի ելմուտքի համառօտ հաշիւը։

Միութիւնը, որ մտել է իր գործունէութեան ութերորդ տարեշրջանը, 1911 Թ. ունէր որպէս հիմնական և անձեռնմխելի դրամագլուխ 19,370 եգիպտ. ոսկի, որպիսի գումարը յաջորդ 1912 Թւին բարձրացել է 21,689 եգ. ոսկու։ Նոյն 1911 Թւի Միութիւնն ունեցել է մասնաւոր դրամագլուխ (կտակ և նուիրատուութիւնից գոյացած) 6,846 եգ. ոսկի, իսկ յաջորդ 1912 Թ. այդ վերջին գումարը բարձրացել է մինչև 12,230 եգ. ոսկու։

1912 Թ. ընթացքում այդ հիմնական անձեռնմխելի դրամագլուխը (21,689 եգ. ոսկի), ինչպէս և մասնաւոր դրամագլուխը (12,230 եգ. ոսկի) յաւելումն են ունեցել 7,703 եգ. ոսկի։

Արդ՝ Միութիւնը իր գործունէութեան ութերորդ տարեշրջանը Թեւակոխելու միջոցին ունէր հիմնական ու մասնաւոր դրամագլուխներ՝ 33,919 եգիպտ. ոսկի։ Բացի դրանից 1912 Թ. դպրոցական նպաստների համար ունեցած պահեստի դրամագլխի գումարը բարձրացել է 860 եգ. ոսկու։

Միութիւնը 1911 Թ. ունեցել է 10,017 եգ. ոսկի հասոյթ, որպիսի գումարը հետեւեալ 1912 Թ. բարձրացել է 15,355 եգ. ոսկու։ Այս վերջին գումարից 6,245 ոսկին ստացվել է միմիայն անդամավճարներից։ Իսկ Միութեան հիմնված օրից մինչև այս 1913 Թւականը հաստատութիւնն ունեցել է ընդհանուր հասոյթ 64,370 եգ. ոսկու մի պատկառելի գումար։

Եգիպտական ոսկին հաւասար է 26 ֆրանկի կամ, ռուսական փողով հաշւած, շուրջ 9 ր. 75 կոպէկի։

Չը մոռանանք յիշել նաև այն նշանակելի պարագան, որ Միութիւնը աշխարհի զանազան կողմերում ցրված հայ գաղութների մէջ ներկայումս ունի շուրջ 8000 անդամ, որպիսի Թիւը գնալով բարձրանում է հետզհետէ։

ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՏԱՐՕՆԷՆ

Մուշ, 10 օգոստոս

Այս շաբթուս գաւառիս համար ամէնէն հրատապ խնդիրներէն է գիւղերու վաճառման խնդիրը, որ տակաւին չէ վերջացեր։ Պէտք էր, բստ լաւագոյն տարիներու, գիւղերու տասանորդի այդ աճուրդը մինչև յուլիսի 15–20-ը վերջանար, մինչդեռ այսօր օգոստոսի 10-ն ենք և տակաւին գիւղերու 2/3 մասը կը մնայ անվաճառ։

Ասոր պատճառները շատ են, բայց գըլխաւորներն են՝ 1) այս տարուան չափազանց երաշտը, որ արմտիքներու բերքը մէկուն-մէկ նուազեցուցեր է, 2) մարախն ալ տեղ-տեղ մեծ վնաս հասցուցեր է կանաչ մնացած վանիկ արտերուն։ Ոսպը, սիսեռը և այլն շատ նուազ են, կտաւատ բնաւ չկայ այս տարի։ Երկրի նեղ տարին՝ ժողովուրդին օգնութեան հասնող կըլկըն ալ շատ նուազ է այս տարի, որ կարող է մեծ ազդեցութիւն ունենալ ցորենի հրապարակի բարձրացման։

Այսպէս՝ արմտիքներու չափազանց նուազութեան պատճառով շատ գիւղեր չեն կըրնար իրենց հին տարիֆան լեցնել. իսկ կառավարութիւնը կը յամառի չծախուած գիւղերը աճուրդով տալու բնիկ գիւղացիներուն։ Կը լսուի, որ վերջերս մինիստրութենէն հրաման եկած է չծախուած գիւղերուն համար մասնաւոր պաշտօնեաներ նշանակել կառավարութեան կողմէ՝ գիւղ երթալու և խեղճ գիւղացոց իրարու վրայ դիզուած կալերը չափելու, օր առաջ ազատելու քիւրդական հրոյ ճարակէն կամ զանազան աւերածութենէ։

Գիւղերու վաճառումը մէմուրական դրութեան ենթարկելը նուազագոյն չարիք կը լինի երկրագործ ժողովուրդին համար։ Մինչդեռ գիւղերը միւլթեզիմներուն ծախելով՝ շինականներու ամբողջ տնտեսութիւնը անոնց զազրալի ձգտումներուն ենթարկած կը լինի ամբողջովին։

Այս տարուան բերքին համար կը հաւատան, որ ջուրի նուազութեան և տարօրինակ երաշտի պատճառով բանջարանոցները և տեղական բօստանները ալ Թոյլ են և անմշակ մնացած, որով միւլթեզիմութեան մեծ հարուած մըն է հասած։ Եւ այդ է գլխաւոր պատճառը, որ շատ գիւղեր կը մնան անվաճառ։ Մեր երկրին բուն կառավարիչները էշրաֆապետ միւլթեզիմ աղաներն են, որոնք կը կշռեն մասնաւորապէս այն գիւղերը վերցնելու, որոնց վրայ իրենց իշխանութիւնը գերագոյն է։ Եւ չնայելով որ օրէնքը տասանորդի (աշարի) դրութիւն ցոյց կուտայ, սակայն իրենք 8-ին մէկը առնելով հանդերձ՝ անլսելի գազանութիւններ և բռնապետական միջոցներ կը գործեն՝ 100 լիրայի փոխարէն 200 լիրա շահելու միակ ձգտումով։

Գիւղերու տասանորդները վերցնողները 97% Թիւրք են, իսկ հազիւ 3% հայ, այն ալ այնպիսի հայեր, որ կամ մասնաւոր ծանօթութիւն կունենան այդ գիւղին հետ և կամ անշուշտ իրենց ետին Թաղուն կայ Թիւրք աղա մը, որ ի հարկին կը պաշտպանէ հայ միւլթեզիմը հայ գիւղացիին դէմ։

Այս տարի արմտիքներու հետ չափազանց սղած է Մուշի տեղական ծխախոտը։ Մարախը շատ տեղեր փճացուցեր է ծխախոտը՝ անոր տերևները կրծոտելով։

Ռէժին սակայն բան մը չի կորսնցներ ծխախոտի գործին մէջ, քանի որ ի հօրէ անտի մշեցին Ռէժիի ծխախոտ ծխած չունի և Մուշի վիճակէն արտադրուած ծխախոտի 95%-ը հազիւ կարձանագրուի Ռէժիի պաշտօնական տոմարներուն մէջ։

Մուշի ծխախոտը Սամսոնինէն յետոյ Թիւրքիոյ մէջ, կարող եմ ըսել, առաջին տեղը կը բռնէ որակով և քանակով. ափսոս որ մշակութը տակաւին կը կատարուի բոլորովին նահապետական վիճակով։

Մուշը տրապիզոնցի և բաբերդցի լաթեւորներու և չէրքէզներու միջոցաւ կարտահանէ մի քանի տասնեակ հազար լիտր ծխախոտ։

Այդ հասութաբեր տունկէն դժբաղդաբար ցարդ ոչ կրցած է օգտուիլ Ռէժին և ոչ ալ բուն մշակող գիւղացին։ Միւլթեզիմը տեղ-տեղ ապօրինի յափշտակութիւններ կընէ, առնելով ծխախոտէն ևս տասանորդ՝ իբր բաժանորդ։

Բրինձի լիտրը կը ծախուի այժմ տեղւոյս հրապարակին վրայ 40—45 ղրուշի. գին մը, որ ամենաթանկագին ուտեստն իսկ չպիտի ունենար, և շնորհիւ մեր տգրուկ միւլթէզիմութեան՝ գիւղացին չի համարձակիր իր ջրառատ հողերուն մէջ բրինձ մշակելու։ Միևնոյն պատճառով գիւղացին չի կրնար մշակել բամբակ և թութ, որ կրնային լիովին հասութաբեր տունկեր ըլլալ երկրագործ ժողովուրդին համար։

Միւլթէզիմութիւնը մեր տարաբաղդ երկրի երկոտանի, խոշոր մարախն է, որ լափլիզել գիտէ հոգեպէս և նիւթապէս խիստ թուլցած գիւղացիութիւնը։

Թախծ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԹԵՐՑՈՂԻ ՑԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԻՑ

XII

Նա էլ գնաց։

Մեռաւ Յ. Տէր-Մարկոսեանը։

«Մշակի» գաղափարական բանակից պակասեց նրա անզուգական դրօշակակիցներից մէկը, որը երկար տարիների ընթացքում իր ուսերի վրա էր տարել հայ ժուռնալիստի ծանր խաչը՝ մեր լրագրական փշոտ ասպարէզում։

Վերջին տարիներս միմեանց ետևից գերեզման են իջնում հայ ազգի առաջադիմութեան վետերանները։

Սունդուկեան, Աղայեան, Սաֆրազեան, Տէր-Մարկոսեան և այլպէս մի երկար շարք թանգագին, անփոխարինելի գերեզմաններ, սառը, անշունչ դիակներ, որոնց հազիւ թէ փոխարինող յաջորդ լինի։

Գաղափարական, անձնուէր գործիչների գերեզմաններով է միայն, որ հարստանում է հայ կեանքը, իսկ կենդանի գործիչների նոր խմբերը չեն բռնում նրանց տեղը, և հայ հասարակական գործունէութեան ասպարէզը մնում է խոպան։

Ահա մեռաւ Տէր-Մարկոսեանը։ «Մշակի» գաղափարական զինուորների գերեզմանների կողքին մի թարմ շիրիմ էլ աւելացաւ, սակայն ո՞վ պէտք է բռնէ նրա տեղը, ո՞վ կարող է բռնել նրա տեղը, ո՞վ կուզենայ բռնել նրա տեղը։

Ճիշդ է, մենք այժմ շատ ու շատ ժուռնալիստներ, լրագրական գործողներ ունենք, բայց ով է, որն է նրանցից նման մեր նախկին գաղափարական գործիչներից մէկն ու մէկին. այժմ ժուռնալիստիկան դարձել է արհեստ միայն, կամ անձնական հաշիւները մաքրելու ասպարէզ։

Տէր-Մարկոսեանը մաքուր, անկեղծ, գաղափարական մի ժուռնալիստ էր, գաղափարական բառիս ամենալայն իմաստով։

Գր. Արծրունու մօտիկ գործակիցը լինելով, նա ժառանգել էր նրանից գաղափարի անձնուէր զինուոր դառնալու գործը։

Նա տաղանդ չէր և ոչ էլ հանճար. հայ ընթերցողների հսկայ մեծամասնութիւնը երևի ճանաչում է նրան միայն իբրև «Մշակի» հրատարակիչ. նրա գործունէութեան ընթացքը շռինդ ու աղմուկով չէր անցնում։

Նա մի համեստ աշխատող էր, ամբողջովին նուիրված իր սիրած գործին՝ սկսած իր երիտասարդութեան տարիներից մինչև մահվան վերջին բոպէն անխոնջ ու եռանդուն։

Եւ այդպէս էլ գերեզման իջաւ։

Գերեզման իջաւ խոր կսկիծ թողնելով նրան ճանաչողների, նրա գործակիցների սրտում։

Ցանձին Տէր-Մարկոսեանի, «Մշակը» մի մեծ, անփոխարինելի կորուստ ունեցաւ, որովհետև հազիւ թէ այժմ գտնվի մէկը, որ կարողանայ բռնել նրա տեղը, որը նրա նման անձնուիրութեամբ կարողանայ նուիրվել «Մշակի» անմահ հիմնադրի սրբազան աւանդներին։

Անփոխարինելի է նրա կորուստը մանաւանդ մեզ, «Մշակի» աշխատակիցներիս համար, որոնց համար անմոռանալի Տէր-Մարկոսեանը գաղափարական, անձնուէր զինուորի մի կենդանի օրինակ էր եղել միշտ։

Հանգիստ բազմատանջ ոսկերացդ, «Մշակի» անփոխարինելի վետերան. թող քո ամբողջ կեանքդ, լի անվերջ ցաւերով ու զրկանքներով, օրինակ ծառայէ մեզ մեր գործունէութեան փշոտ ասպարէզում։

Վաղարշակ Թումանեան

Բագու

ՑԱՒԱԿՑԱԿԱՆ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ ՈՒՂՂՎԱԾ «ՄՇԱԿԻ» ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թաւրիզ, 25 օգոստոսի

Ցետ փառաւոր հոգեհանգստեան՝ ի դէմս համակրող հասարակութեան յայտնում եմ վշտակցութիւն ողբալի Յովհ. Տէր-Մարկոսեանի մահվան համար։

Առաջն. փոխանորդ Ատրպատականի
Կարապետ քահանայ

(Նամակով)

Հին-Նախիջևան, 26 օգոստոսի

Միախառնում ենք և մեր վշտակցութիւնը ընդհանուրի տածած ցաւակցութեան՝ խմբագրութեանդ մորմոքին սգի, «Մշակի» անխոնջ, բազմաշխատ, համեստ, տոկուն և անշահասէր ու յաւերժ անմոռաց Արծրունու իդէալական վեհ գաղափարների հաւատարիմ, անյողդողդ դրօշակակիր, աշխատակից ու հրատարակիչ Յովհ. Տէր-Մարկոսեանի անփոխարինելի մահվան առիթով։

Այո, փշոտ էր ուղին և ծանր խաչը, որ մինչև կեանքի վերջին թելը անսասան կրեց ազնիւ, շիտակ, ժրաջան, վաստակաւոր Յովհաննէսը, նուիրելով իր ամբողջ էութիւնը այն հասարակութեան շահերին, որից նա առաջ էր եկել, և անսայթաք, առանց տատանումների տանելով վիճակված կեանքը իր բոլոր տառապանքներով։

Շատ քչերն են կարողանում կամքի այդօրինակ հզօր ոյժ ունենալ ու գաղափարի խորունկ հաւատ՝ ամբողջ կեանքը նուիրել հասարակական գործունէութեան չարքաշ, աղքատիկ, ճնշված, հալածված ու շատ անգամ էլ դաւաճան, ապերախտ ասպարէզին։

Հանգիստ ոսկերացդ, բազմաշխատ վետերան՝ անսասան զինուոր դաւանած գաղափարների, Յովհ. Տէր-Մարկոսեան։

Ա. Տ.-Ստեփանոսեան

—

Իգդիր, 25 օգոստոսի

Ցայտնում եմ խորին վշտակցութիւնս յարգելի «Մշակին» հասած դժբաղդութեան առիթով յանձինս Յ. Տէր-Մարկոսեանի և ցանկանում եմ, որ հանգուցեալի պէս գործող մշակներ անպակաս լինեն մեր մտաւոր հորիզոններից։

Ցարգանք նրա թարմ շիրիմին։

Կովկասցի

—

Շուշի, 28 օգոստոսի

Անողոք մահը ծանր կորուստ հասցրեց «Մշակի» խմբագրութեան օջախին, խլելով նրանից ազնիւ և անձնուէր գործիչ Տէր-Մարկոսեանին, որի մահը անկարելի է չողբալ։ Խորին ցաւակցութիւնս «Մշակին», յաւերժ յիշատակ Տէր-Մարկոսեանին։

Լևոն Վարազեան

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Փիր գիւղի ժողովրդի աղերսանքը

Փիր, 26 օգոստոսի

Փիր գիւղի եկ.-ծխ. դպրոցը նիւթականի կողմից սոսկալի վիճակի մէջ է գտնվում այժմ։ Ջարեքայ վանքը իր կալուածներով բարոյապէս պարտ է նիւթականապէս նպաստել գիւղի եկ.-ծխ. դպրոցի բարգաւաճմանը։ Ասում ենք բարոյապէս պարտական է նրա համար, որ Փիր գիւղի ժողովուրդը նշանաւոր և գերակշիռ դեր է կատարել անցեալում, երբ վանքի կալուածը գանձարանի հետ վէճի մէջ է եղել, թէ իր վկայութեամբ և թէ կողմնակի ազդեցութիւններ գործադրելով ի նպաստ վանքին։

Այսօր զրկելով Փիր գիւղի ծխ.-եկ. դպրոցը վանքի կողմից նիւթական օգնութիւնից՝ հոգևոր բարձր իշխանութիւնը կատարած կը լինի մի անարդարացի ակտ։ Ուստի Փիր գիւղի հասարակութիւնը չէ կորցնում իր յոյսը և փափագում է սիրով հաւատալ, որ հոգևոր բարձր իշխանութիւնը չի զրկի մի աղքատ դպրոց նիւթական օգնութիւնից ի փառս խաւար ժողովրդի մատաղ սերունդի լուսաւորութեան և ի հատուցումն քրտնաջան վաստակաւոր Փիրի հասարակութեան, որ մատուցել է վանքին ծառայութիւն՝ ամենակարևոր մոմենտում։

Ցուսանք։ Փիրեցի

—

Դէպի ճեմարան

Էջմիածին, 22 օգոստոսի

Մի քանի օր է, որ սկսվել է նորեկ աշակերտների գալը։ Այս տարի Հայրիկապատ կոչված հիւրանոցը նոր են ներկում, այնպէս որ աշակերտները տեղաւորված են ս. Գայիանէի վանքի մօտ գտնված սենեակներում։ Թէև այսօր ամսի 22-ն է, բայց ս. Գայիանէի վանքի սենեակները լցված են և նորեկներին մնում է կամ գիւղում առանձին սենեակներ վարձել կամ հակառակ դէպքում մնալ վանքի պատերի տակ։ Ինչպէս յայտնի է, ճեմարան գալիս են մեծ մասամբ այնպիսիները, որոնցից շատ-շատերը հնարաւորութիւն չեն ունենայ առանձին սենեակ վարձելու։ Այս մասին, կարծում եմ, պէտք է հոգ տարվէր կամ վանքի և կամ ճեմարանի վարչութեան կողմից։ Նորեկ

—

Ծանր տարի է

Զաքաթալա, 25 օգոստոսի

Շատ ծանր տարի է ըստ ամենայնի մեր շրջանի ամբողջ ազգաբնակութեան համար. երկու ամիս ու կէս է, ինչ մի կաթիլ անձրևի երես չենք տեսել. սոսկալի երաշտութիւնից ամեն ինչ փչացաւ, չորացաւ, գետերն անգամ ցամաքեցին իսպառ, այնպէս որ տաւարը անօթութիւնից ու ծարաւից կոտորվում է։ Անասունների ժանտախտն էլ քիչ կոտորած չէ անում տաւարի մէջ։ Ազգաբնակութիւնը շուարել մնացել է, խելակորոյս չը գիտէ ինչ անէ. էլ սուրբերին մատաղ անել, իր վերջին հորթուկն ու գառը մորթել, մատաղ անել, էլ զանազան խոստումներ անել Աստուծուն ու «բարեխօս» սուրբերին, էլ թափօրներ անել ամենուրեք. այդ ամենը ապարդիւն անցան մինչև օրս։ Երկինքը խլացել է...

Անցեալ կիրակի մեր քաղաքում էլքրիստոնեաները թափօր արին գլխաւոր հրապարակում. դարձեալ անօգուտ։

Մեր ծխական դպրոցի ուսուցչական մարմինը արձակված է պաշտօնից. այնքան իրար թշնամանեցին, բամբասեցին, ոտնձգութիւններ արին, որ բոլորն էլ՝ թէ մեղաւոր և թէ անմեղ հաւասարապէս տուժեցին... երեխաները պարզ և ամպերը Երուսաղէմ փախեր։ Սօյզաղէ

—

Հասարակական անտարբերութեան մի նմոյշ

Գէօրգիևսկ, 20 օգոստոսի

Օգոստոսի 18-ին կայացաւ տեղիս հայ ծխականների չորրորդ ժողովը, որ համարվեց օրինական, չը նայած ծխականների հարկաւոր թիւը չը կար։ Ուրեմն մարդիկ չորս անգամ հրաւէր են ստանում, բայց արժանի չեն համարում հաւաքվել և իրանց հոգևոր գործերի համար խորհրդակցել։ Ժողովի խորհրդակցութեան նիւթ էր նաև դպրոցը բանալու կամ չը բանալու խնդիրը։ Միաձայն որոշվեց չը բանալ, որովհետև փող չը կայ։

Գէօրգիևսկի հայութիւնը բաղկացած է զանազան տեղերից գաղթած մի քանի-երեսուն տուն վաճառականներից։ Խօսել ռուսերէն, պաշտել փողը, ուտել-խմել, արբել և թուղթ խաղալ՝ ահա այս է մեր վաճառականի առօրեայ պահանջը. իսկ նրա իդէալը՝ փող դիզելը։ Եւ իրաւամբ, քաղաքիս վաճառականութիւնը համարեա հայերիս ձեռքին է։ Նրանցից շատերը նիւթապէս այնքան ապահով են, որ ազատ կերպով կարող են երկու դպրոց պահել, առանց կորցնելու իրանց նիւթական ապահովութեան հաւասարակշիռը։ Ուրեմն դպրոցը պահելու համար փող լինել չը լինելը պատճառ չէ, այլ այդ գործի կարևորութեան գիտակցութիւնը։

Այս հարցում իբրև միակ գիտակից անհատ մեր տեղական գաղութում ներկայանում է քահանան։ Նա իր տոկուն աշխատութեամբ և գործունէութեամբ տարիների ընթացքում կարողացել է ժողովրդի վրա բացարձակ հեղինակութիւն ձեռք բերել. սակայն նոյն քահանան էլ, չը գիտենք ինչու, հոգաբարձուների հետ անտարբեր աչքով նայեց, երբ անցեալ տարի դպրոցի դռները փակվեցին։ Նոյնպէս լռութիւն պահպանեց ժողովի մէջ, երբ որոշվեց չունենալ ուսուցիչ և խմբապետ այնպիսի մի քաղաքում, ուր ուղղափառ եկեղեցիներում քառաձայն խումբը դղրդեցնում է եկեղեցու կամարները, ուր բազմաթիւ դպրոցներ կան, և ինքը հայ քահանան, ինչպէս և հոգաբարձու հայերը մօտիկ շփման մէջ են այլ քաղաքակիրթ տարրերի հետ։

Ժողովին ներկայ էր նաև մի հայ ուսուցիչ։ Նա ժողովից յետոյ վեր կացաւ և յայտնեց, որ քահանան հոգաբարձութեան հետ համաձայնութեամբ է եկել բաց անել դպրոցը և խոստացել է իրան պահել ուսուցիչ, որի համար կանգնեցրել են այն հեռագրի պատասխանը, որով իրան ուրիշ տեղից ուսուցիչ են հրաւիրում։ Հեռագիրը մի ամիս ուշանալուց յետոյ, տեղը բռնվում է, և ուսուցիչը, որի հետ մնում էր գրաւոր ձևականութիւն կատարել և գործի անցնել, ականատես է լինում դպրոցը փակելու այդ որոշման։

Այդ յայտարարութեան դէմ երէցփոխը և մի հոգաբարձու, որոնք նախորդ երեկոյեան ժողովին արդէն առնիկը որոշել և ծառայելու ազնիւ խոստում էին տալ ուսուցչին, վեր են կենում և յայտնում, որ իրանք ոչինչ չեն խոստացել, «այս մարդուն մենք տերացու ենք վարձել»։

Ականատես

—

Դաժան մարդասպանութիւն

Հաղբատ, 19 օգոստոսի

Երէկ գիշեր ժամը 9-ին հրացանի մի հարուածով սպանեցին Վասօ Վերմիշեանին։ Սա յայտնի աւազակապետ՝ սպանված Ջուբինով (Սօլօն) Վերմիշեվի եղբայրն էր։ Վերջին ժամանակները Վասօն իր մի ընկերով հետ աննորմալ կեանք էր անցկացնում։ Զինված ման էին գալիս գիւղից դուրս՝ սարերում, անտառներում. յաճախ լոյս էին ընկնում նաև գիւղում։ Վասօյի այդ աւազակային կեցուածքը զանազան կասկածներ էր յարուցել գիւղացիների մէջ։ Գլխաւորապէս կարծում էին, թէ գաղտնի ոստիկանի դեր է կատարում և մի խումբ աւազակների հեշտութեամբ թակարդի մէջ գցելու համար, իրան աւազակ է յայտարարել։

Երէկ գիշեր էլ, երբ իր ընկերներով գիւղական բէջէտկայում նստած քէֆ անելիս է եղել, դաւադիրը, օգտվելով մթութիւնից, ձախ թիկունքից գնդակահարել ու անյայտացել է։

Այս առաւօտ մօտակայ Ալլահվերդի գործարանից եկան ուրիադնիկն ու մի սարժանտ։ Դիակը զննելուց յետոյ, նրա ընկեր Սանդրօյի ցուցումներով ձերբակալեցին 3 հոգու, որոնցից երկուսին շատ անխիղճ կերպով ծեծեցին։

Դէպքի վայրը շրջապատված էր երկսեռ խուռն բազմութեամբ. բաւական չէ որ պաշտօնեան ծեծելու ապօրինութիւնը չէ գիտակցում, դեռ անխնայօրէն տեղացնում էր լկտի ու անվայել հայհոյանքներ, մեծ մասամբ գիւղացիների հասցէին. խեղճ գիւղացին ո՞րտեղից կարող է համարձակվել խօսելու։

Այդ սարժանտը սպառնում էր դեռ տեղ չը հասցրած՝ ճանապարհին սպանել կալանաւորներին։ Ասում են, որ այդպիսի դէպք անցեալում պատահել է։

Այսօր երեկոյեան, երբ պրիստաւը եկաւ, կալանաւորներն էլ ու դիակն էլ արդէն տարված էին Մանէս կայարանը։ Պրիստաւը մի քանի տեղեկութիւններ հաւաքեց ու յաջորդ առաւօտեան մեկնեց։ Կալանաւորներից մէկը, որին միւսներից շատ թակեցին, անմեղ էր բոլորովին. անմիջապէս ետ ուղարկեցին նրան։ Համշիկ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Տեղական ռուս թերթերը երէկ լոյս չը տեսան օգոստոսի 29-ի տօնի պատճառով։

◆ Ներսիսեան և Յովնանեան դպրոցները մտնել ցանկացողները, անցեալ տարվայ համեմատութեամբ, այս տարի համարեա կրկնապատկված են։ Ցիշեալ դպրոցները, դժբաղդաբար, հնարաւորութիւն չունեն բաւարարելու հասունացող պահանջները։ Ինչպէս յայտնի է, այդ դպրոցները մտնել ցանկացողների խոշոր մասը չքաւոր ընտանիքների զաւակներ են, և ահա երբեմն կսկծեցուցիչ տեսարաններ են պատկերանում ականատեսների առաջ, երբ այդ ծնողները լալով ու բողոքելով յայտարարում են, որ գրաւ են դրել իրանց կարի մեքենան, ծախել են տակի փորցը և այլն, որպէսզի պատրաստել տան և ուսումնարան մտցնեն իրանց զաւակին։

◆ Թիֆլիսի հայոց թեմական կոնսիստորիային անհագին թւով խնդրատուներ են ներկայանում ամենայն օր, խնդրելով ծննդականներ տալ իրանց զաւակներին։ Կարգադրված է ամեն կերպ շտապեցնել ծննդականների տալը։ Բայց զարմանալի է երեխաների անփութութիւնը, որ փոխանակ ժամանակին դիմելու՝ սպասում են և միայն քննութիւնները սկսելու ժամանակներն են դիմումն անում։

◆ Թիֆլիսում էլեքտրաքարշի ծառայողների գործադուլը շարունակվում է խաղաղ կերպով։ Բրիւսէլից սպասվող պատասխանը գործատէրների առաջադրած պահանջներին բաւարարութիւն տալու կամ մերժելու վերաբերութեամբ որոշ ցուցումներ չէ պարունակում։

◆ Թիֆլիսի պետական դպրոցներում, գլխաւորապէս գիմնազիաններում, այնքան շատ խնդրատուներ կան, որ նկատի առնելով ազատ տեղերի աննշան քանակը՝ պէտք է կարծել, թէ երեխաների 70%-ը մերժված պիտի լինի մնալ դուրսը։

◆ Երէկ, օգոստոսի 29-ին, հակաբրեցութեան տօնի օրը ուղղափառ սինոդի կարգադրութեան համաձայն, բոլոր ռուսաց եկեղեցիներում հանդիսաւոր մաղթանքներ կատարվեցին Ռուսաստանը արբեցութեան ցաւից փրկելու համար։

◆ Դերասանուհի Իզաբելլա Քալանթար օգոստոսի 28-ին ուղևորվեց Խարկով, ուր նա հրաւիրված է մասնակցելու Սինէլնիկովի դերասանական խմբի ներկայացումներին։

◆ Վերադարձաւ արձակուրդից Թիֆլիսի ոստիկանապետ գեներալ-մայոր Զասիպկինը։

◆ Թիֆլիս քաղաքի կօշկակարները սեպտեմբերի 1-ին, կիրակի օր, առաւօտեան ժամը 10-ին, քաղաքային «աշխատանքի բօրսայի» դահլիճում, նոյն պրոֆէսիօնալ ընկերութեան վարչութեան հրաւէրով, կունենան անդամների ընդհանուր ժողով։

◆ Օգոստոսի 28-ին Թիֆլիսում կալանաւորված է կարսեցի Մկրտիչ Պատիկօվիչ Նազարէթօվը, որ լինելով Ախալցխայում ոստիկանական հսկողութեան ներքոյ՝ հեռացել էր այնտեղից ինքնակամ։

◆ Օգոստոսի 27-ի առաւօտեան երկաթուղային հիւանդանոցի վերահսկիչ Բէլոկօնէվը նոյն հիւանդանոցին կից իր բնակարանում ինքնասպանութիւն գործեց կախվելով։ Ենթադրվում է, որ պատճառը խելացնորութիւնն է, որով տառապում էր նա վերջերս։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 22 օգոստոսի*)

Տարիներ է ահա, որ մենք՝ հայ բանուորներս զրկված ենք բանւորական թերթից, մարքսիստական տպագրական խօսքից։ Ծայրայեղ կարօտով և մեծ անհամբերութեամբ մենք սպասում ենք, որ ահա արգելքները կը վերանան և մենք կրկին կունենանք մեր թերթը, հաստատ համոզված լինելով որ մեր իդէօլօգները կանգնած են իրանց դիրքերում։

Այդ սպասողական դրութեան մէջ էինք, երբ մեր շրջերում ևս տարածվեց այն լուրը, որ իբր թէ «Կովկասի Լրաբեր» թերթիկը բանւորական-մարքսիստական է դարձել։ Մենք, չը խնայելով մեր կօպէկները, սիրով սկսեցինք գնել ու կարդալ այդ թերթը։ Բայց քանի կարդում, այնքան աւելի շփոթվում էինք. միթէ մարքսիստները ևս շապիկներ ունեն, որ փոխում են ժամանակի համեմատ։ Այլապէս ինչով բացատրենք այն հակասութիւնը, որ գոյութիւն ունի պղտոր ջրում ձուկ որսացողների տարածած լուրի և լիշած թերթի առաջնորդողների ու նրանում զետեղվող յօդուածների միջև...

Սակայն երբ կարդացինք «Մշակի» մէջ «մի խումբ մարքսիստների» յայտարարութիւնը, թէ այդ թերթը ոչ մի կապ չունի մարքսիզմի հետ, այն ժամանակ մեզ համար պարզ եղաւ նրա իսկական դիմաւորութիւնը։ Մենք հասկացանք, որ թերթի ղեկավարները, լինելով անսկզբունք, այսօր այս դասակարգի, վաղը միւս դասակարգի հացին իւղ քսող մարդիկ, նպատակ են դրել գաղտնի և դեմագօգիական միջոցներով շփոթել բանուորներիս և հանել մեզ մեր իսկական ճանապարհից։ Մեզ աւելի ևս պարզ եղաւ, երբ իմացանք, որ թերթը «Հերմէս» տպարանատիրոջ առևտրական ձեռնարկութիւնն է, որ վարձել է իր նմաններին, որպէսզի օգտվի նրանց վարպետութիւնից մեր կօպէկները կորզելու համար։

Իսկ երբ մեր իսկական իդէօլօգները իրանց յայտարարութեամբ պատռեցին այդ դիմակը բանւորութեան առջև, դիմակաւորված պարոնները՝ լռելու փոխարէն՝ դուրս եկան և առանց քաշվելու սկսեցին կրկին «դեմօկրատիայի» անունից պաշտպանել իրանց վարմունքն ու դիրքը։

Սրանով մենք յայտարարում ենք, որ այդպիսի պարոնները չեն եղել երբէք և չեն էլ կարող լինել մեր ղեկավարներն ու պաշտպանները։ Մենք բողոքում ենք այդ մարդկանց վարմունքի դէմ։ Իսկ դիմակ պատռող «մի խումբ մարքսիստներին» յայտնում ենք մեր սրտաբուխ գոհունակութիւնը։

21 բանուորներ

*) Պատճէնը ուղարկված է «Հօրիզոն» թերթին։

—

Թիֆլիս, 16 օգոստոսի

Թիֆլիսաբնակ ղարաբաղցիներից շատերը հարց են տալի, թէ ինչ դրութեան մէջ է գտնվում Եւլախ-Շուշի երկաթուղու կառուցման գործը, որի մասին վերջին ամիսներում ոչ մի լուր չէ երևում լրագրութեան մէջ և այլն։

Կառուցվող այդ երկաթուղագծի աշխատանքները սկսված են ներկայ մայիսի 17-ից Ղայալու (Սարով) կոչված տեղից, որը գտնվում է Եւլախից 15 վերստ դէպի Շուշի։ Աշխատանքները շատ դանդաղ են առաջ գնում, 100—120-ից աւելի բանուոր չէ աշխատում, ինչպէս տեսայ անձամբ վերջին օրերս Շուշու շրջանում կատարած ճանապարհորդութեանս ժամանակ։ Թոյլ շարունակվելու պատճառը այն է, որ Սարուխանօվօ-Կուրինսկի ակց. ընկ. շատ է վաղել ու տարվայ այն ժամանակն է սկսել գործը, երբ գիւղացիների ամենաանհրաժեշտ աշխատանքների ժամանակն է։ Ուժեղ աշխատանքները կը սկսվեն սեպտեմբերի 1-ից, երբ գիւղացիների և աշխատաւորների 90%-ը ազատ է լինում, որի ժամանակ բանուորների թիւը կը լինի մօտ 500 հոգի ամբողջ ճանապարհի երկարութեամբ։

Սարուխանօվօ-Կուրինսկի ակց. ընկ. շտապեցնում է կապալառուներին և պարտաւորեցրել է նրանց մինչև առաջիկայ տարվայ գարնան վերջը Ասկարան կայարանը հասցնել գործը։

Ընկերութիւնը ինքն էլ բանուորների պատճառով նեղ տեղ է գտնվում. օրինակ՝ Սարիղամիշից բաւական քանակութեամբ ռելսեր են թափվել Եւլախ կայարանի առաջ, որը տեղափոխելու համար անհրաժեշտ են ռուս բանուորներ, ի նկատի առնելով որ տեղացիք անծանօթ են երկաթուղագծի մի շարք աշխատանքներին։

Թէ այդպէս և թէ այնպէս՝ առաջիկայ տարի եթէ ոչ գարնանը, գոնէ ամառվայ վերջերին մինչև Ասկարան գիծը պատրաստ կը լինի։ Դժուարութիւնը Ասկարանից դէպի Շուշի է, որի կապալը դեռ վերջնոց չէ եղել և տեղացի կապալառուների կարողութիւնից ու ըմակից դուրս է լեռները քանդել, ճանապարհ շինել։ Երևի այդ կարճ ճանապարհի համար օտարերկրեայ կապալառու կը հրաւիրվի առաջիկայում։

Ս. Գարագաշ

—

Դիլիջան, 26 օգոստոսի

Օգոստոսի 11-ին Դիլիջանում կատարվեց Կովկասի Հայոց Բարեգ. Ընկ. Դիլիջանի ճիւղի գրադարան-ընթերցարանի և թատրոնական դահլիճի հանդիսաւոր բացումը։

Հասարակութեան բուռն ցանկութեամբ նոյն ամսի 16-ին մասնախմբիս նախաձեռնութեամբ կազմակերպվեց բանկէտ, որին ներկայ էր մեծ բազմութիւն։ Մուտք եղաւ 492 ր. 95 կ., ծախս 193 ր. 52 կ., մնացորդ գումարը 299 ր. 43 կ. նուիրատուների ցանկութեամբ յատկացվեց բեմի կառուցման, որը արդէն ձեռնարկված է։ Մանրամասն հաշիւը փաստաթղթերի հետ ներկայացված է տեղական ճիւղի վարչութեան։ Մասնախումբս յայտնում է խորին շնորհակալութիւն բոլոր նուիրատուներին և այն բոլոր անձանց, որոնք նպաստեցին բանկէտի կազմակերպելուն։

Տ. ա. իշխ. Մ. Թումանեան, Մ. Ցարութիւնեան, Հ. Առստամեան, Ե. Մուսայէլեան, Ա. Սարգսեան, Օ. Ասլանեան, Ա. Տէր-Օհանեան

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

◆ Կ. Պօլսում հեռագիր է ստացված, որ հեծելազօրի ու բաշիբօզուկներից կազմված զօրախմբերը անցան յունական սահմանը Մեստի գետի մօտ։ Կառավարութիւնը բացատրում է սահմանն անցնելը աննշանակ օֆիցերների յամառութեամբ։

◆ Արևմտեան Թրակիայի մահմեդական և յոյն ազգաբնակութիւնը յայտարարել է անկախութիւն։ Գիւմիւլջինայում կազմված է ժամանակաւոր կառավարութիւն։

◆ Չերնօգօրիայի Նիկօլայ թագաւորը հրաւիրել է մալիսօրների պարագլուխներին բանակցելու՝ խաղաղասիրաբար սահմանները որոշելու համար։ Մալիսօրները հրաժարվել են տեսակցելուց։

◆ Ռուսաստանը վերջնականապէս հրաժարվել է պաշտպանութիւն ցոյց տալ Սալար-ուդ-Դօվլէին, որը գնում է Զուիցերիա տուբերկուլօզից բժշկվելու։

◆ Շվէդական դեսպանութեան պատանիով, մօտ օրերս լրտեսութեան համար կալանաւորված լէյտենանտ ֆոն-Էսսէնը ազատված է։

◆ Բաղօմում մի գարեջրատան մէջ ընդհարում է տեղի ունեցել գիմնազիստների ու խուլիգանների միջև։ Երկու գիմնազիստ սպանված է, մէկը՝ վիրաւորված։

◆ Ֆրանսիական պարլամենտի պատգամաւոր Դեշէլէն ներկայացրել է մի օրինագիծ, որով պարտաւորեցվում է մինիստրական պորտֆէյլ ընդունողներին 15 օրվայ ընթացքում հրաժարվել մասնաւոր ծառայութիւններից։

◆ Ռուսաստանը համաձայնութիւն է տուել, որպէսզի Եապօնիան գրաւի Նանկինը։

◆ Մարկօվ II-ի միջադէպի առիթով Պետական Դումային բօյկօտի ենթարկելու հարցում մինիստրական կաբինէտի մէջ տարաձայնութիւն է ծագել։ Կօկօվցեվ և Մակլակօվը դէմ են բօյկօտին, իսկ Տիմաշեվը և միւսները՝ ընդհակառակը։

◆ Ցիւրիխում գործադուլարար բանւորների ու շտրէյկբրեխերներին պաշտպանող ոստիկանութեան միջև ընդհարում է պատահել։ Բաւականաչափ վիրաւորներ կան։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

(ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՀԵՌ. ԳՈՐԾ.)
29 օգոստոսի

ՀԱՒԱՆՆԱ։ Ամերիկական ականանաւերից մէկի վրա պայթեց կաթսան։ Երկու հոգի սպանվել են, երկուսն էլ վիրաւորվել։

ԿԻԵՎ։ Շրջանային զեմստվային հրդեհաշէջի ու ապահովագրման համագումարը կարծիք է յայտնել, որ անհրաժեշտ է հրդեհաշէջական օրէնսդրութիւն սահմանել և պետական միջոցներով ուժեղացնել հրդեհաշէջային գործի կազմակերպութիւնը։

ՄՕՍԿՎԱ։ Գրաւված է բանւորական «Нашъ Путь» լրագրի № 4-ը։ Խմբագրի դէմ դատ է յարուցված։

Եկաւ արդարադատութեան մինիստրը։

ՎԻԷՆՆԱ։ «Ֆրեմդէմբլատտը» լիազօրված է յայտնելու, որ Բերխտօլդի հրաժարականի մասին տարածված լուրերը անհիմն են։

ԿԻԵՎ։ Նահանգական վարչութիւնների ներկայացուցիչների խորհրդակցութիւնը վճռել է միջնորդութիւն զարթեցնել Կիէվում 1914 թւի մայիսի 10-ին համագումար հրաւիրելու՝ զեմստվային ֆինանսների բարելաւման հարցի մասին խորհրդակցելու։

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՑԱՑՏՆՈՒՄ Է

Գէորգ Մուրադեանին.—Ահա քանի ժամանակ է, ինչ խմբագրութեան մէջ ստացված է մի նամակ՝ ձեզ յանձնելու համար։ Ուղարկեցէք մեզ ձեր ճիշդ հասցէն, որպէս զի այդ նամակը հասցնենք ձեզ։

Միքայէլ Մանուէլեանին. — Կարդացէք վերևինը։

Նրուանդ Գարագաշեանին. — Կարդացէք վերևինը։

Բժ. Բ. Աղասարեանին.—Կարդացէք վերևինը։

Խմբագիր-հրատարակիչ՝
ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչ՝ Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՀՕՆՕՐՐԷԻ (ՏՐԻՊՊԵՐ) ԴԷՄ
ՆՈՐ-ՄԻՋՈՑ
„SALO—ՊԻՉԻԼԻՆ"
Ներգործում է արագ և արմատականապէս, և բժիշկների վկայութեամբ համարվում է բրև հաստատուն միջոց։ Գործածելու ձեռնարկը կցվում է արկղիկին։ Իսկականը մետաղեայ արկղներում, հատը՝ 1 ր. և 1 ր. 80 կ.։
Միաժամանակ լաւ է ներգործում թէ սուր եւ թէ յարատեւ բնոյթ ունեցող դէպքերում եւ կարճ ժամանակի ընթացքում վերացնում է ամենայամառ ընթացք։
ՊԱՀԵՍՏ՝ Петербургъ, Разъѣзжая ул., № 7, аптека В. Конгейма.
Ուղարկվում է վերադիր վճարով։ Ճանապարհածախքը պօստային սակագնով։
Գտնվում է Կովկասեան Ընկերութեան Դեղային Ապրանքների վաճառանոցում։
(Հ.) (П. 22276) 0-34

ՀԱՆԳՈՒՑԵԱԼ ԷՄ. Ք. ՆԱԶԱՐԵԱՆՑԻ
գրաւոր աշխատութիւններից վաճառվում են մեզ մօտ հետևեալները.
1) Ընտիր հատ. ա. մ. 5-դ տպ. 80 կ.
2) Ընտիր հատ. բ. մ. 2-դ տպ. 80 կ.
3) Կրօնի պատ. Թ. Ա. Մէնշիկի 1 ր. 25 կ.
4) Խաչեր . . . . 40 կ.
Գումարով գնողներին 10-ից ոչ պակաս 20% զիջումն կը լինի, ճանապարհի ծախսը մեզանից, վերադիր վճարով։
Մեր հասցէն՝ Москва Владиміро-Доморуковская ул. д. Смирнова, кв. 150. Марія М. Назарьянцъ.
(Հ. Շ.) 708. 6—1

Լոյս տեսաւ նոր տպագրութեամբ
ՅՈՎՀ. ԱՐԱԲԱՋԵԱՆԻ
ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒԻ
Ա., Բ., Գ. և Դ. տարվայ դասագրքերը։
Հաւանութիւն գտած են Կովկասի ուսումն. շրջ. հոգաբարձ. խորհրդի կողմից և ընդունված բազմաթիւ դպրոցներում՝ իբրև օգտակար և հեշտ ուսանելի դասագիրք.
Գումարով գնողներին զեղչ։
Գլխաւոր պահեստը Թիֆլիսում «ԳՈՒՏՏԵՆԲԵՐԳ» գրավաճառանոցում։
Կազմողի հասցէն՝ Александрополь. Ов. Ал. Арабаджіану.
(օ. մ.) 704. 10—2

ՀՐԱՒԷՐ
Քաղաքիս ս. Մինաս եկեղեցու չափահաս ծխականները՝ կիրակի, սեպտեմբերի 1-ին, առաւօտեան ժամը 10-ին, հրաւիրվում են յիշեալ եկեղեցու ծխական առաջին ընդհանուր ժողովի.
Օրակարգի հարցերն են
1) Դպրոցի վերաբացման խնդիրը.
2) Երկրորդ քահ. ունենալու խնդիրը.
3) Ընթացիկ հարցեր.
Գործակալ՝ Ղևոնդ ք. Մամիկոնեան
(ա. օ.) 720. 2—1

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
ԼԵՒՈՆ ՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆԻ
Ռուսահայ գրականութեան պատմութիւն
(Երկրորդ տպագրութիւն)
Պրակ I—40 կոպէկ, պրակ II—50 կոպէկ։
Դիմել Թիֆլիս, Ն. Աղանեանի տպարան, Պօլիցէյսկայա № 7. զեղչ 20%։
(շ. ու.) 707. 2—2

Լոյս տեսաւ
Յ. ԴԱՂԲԱՇԵԱՆԻ
РУССКІЙ ЯЗЫКЪ
въ армянскихъ школахъ.
Азбука и первая книга для чтенія.
ЦѢНА 20 КОП.
Խիստ շքեղ, պատկերազարդ դասագիրք, բազմաթիւ պրոպիսներով, հայոց ծխական ուսումնարանների համար, յարմարեցված նրանց կեանքին և ծրագրին։
Նոյն հեղինակը ծախում է նաև իր Ռուս-Հայ և Հայ-Ռուս լիակատար բառարաններն և ռուսերէնի ինքնուսոյցները։
Դիմել՝ А. Дагбашяну. Тифлисъ. Кадетская ул., № 6. 698. 1—1

Լոյս տեսաւ
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԱՒ.ՔԱՀ. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ
Կազմած
Քրիստոնէական
„ՀԱՒԱՏ, ՅՈՅՍ ԵՒ ՍԷՐ"
Պատկերազարդ դասագիրքը
Պետական միջնակարգ դպրոցների IV և V դասարանների համար։
Երկրորդ տպագրութիւն (բարեփոխված)
Գինն է 30 կոպ.
Պահեստը գտնվում է «Գիր» գրավաճառանոցում։ Նոյն տեղն է գտնվում նաև նրա կազմած «Հայոց եկեղեցու համառօտ պատմութեան» դասագիրքը և վաճառվում է բոլոր գրավաճառների մօտ։
(ա. օ.) 714. 2—1

ՆՈՐԱՇԷՆԻ ս. Աստուածածնի ս. Մարիամեան եկեղեցական-ծխական օրիորդաց միդասեան դպրոցում բացվում է ազատ 12 դաս
◆ ՀԱՅՐԵՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆԻՑ և ԻՐԱԶՆՆՈՒԹԻՒՆԻՑ։ ◆
Ուսուցչուհիներից նրանք, որոնք ցանկանում են ստանձնել այդ դասերը և միևնոյն ժամանակ վարել դասարանական վարժուհու պաշտօնը, թող բարեհաճեն դիմել իրանց խնդիրքով դպրոցի աւագ վարժուհուն ամենայն օր առաւօտեան ժամը 9-ից մինչև կէսօրվայ ժամը 1-ը, ներկայացնելով իրանց վկայականները։
709. 3—2

ՊԱՀԱՆՋՎՈՒՄ ԵՆ բանւորներ և բանւորուհիներ
«ՌԷԿՏԻՖԻԿԱՏ ԸՆԿ.» սպիրտի պահեստի համար, նաև ապրանքը քաղաքում շրջեցնելու համար անձինք գրաւականով կամ երաշխաւորութեամբ։ Դիմել Ընկ. գրասենեակին, Չերքէզօվսկայա, № 65, ժամը 7—3-ը ցերեկ.։
(ու.շ.) 706. 2—2

(29) (М. 311224) 2—1

Լոյս են տեսել՝
ՇԱՐԱԿԱՆՔ Ս. ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ.
ПѢСНОПѢНІЯ Св-мъ СААКУ и МЕСРОПУ
Բազմաձայն ոճակմամբ Ռ. Ղ.
(Որ զՏեառն Աստուածային. Որք զարդարեցին. Նմանեայ Մովսէսի։ Ցանկալուոյ՝ Հրաշափառ Աստուած. եւ Տաղ Հայրապետաց) Քառաձայն խառն խմբի համար պարտիտուրան. . . . . 50 կ.
ՆՈՅՆ ՀԵՂԻՆԱԿԻ՝
ԵՐԳԵՑՈՂ. ՀԱՅԱՍՏԱՆ. Ս. ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ.
ПѢСНОПѢНІЯ АРМЯНСКОЙ ЦЕРКВИ.
Քառաձայն խառն խմբի համար.
Տէր ողորմեա (Запричастный, 3 №). 30 կ.
Հանգստեան (Панихида, 8 №). 70 կ.
Պսակի (Вѣнчаніе, 6 №). 60 կ.
Հրաշափառ Աստուած. (Св. Григ. Просв.). 20 կ.
Օրհներգ հայրապետական «Բարէ» (Армянская патріарш. кантата). 40 կ.
Պահեստ՝ МОСКВА, Неглинный пр., 14.
Музыкальн. торговля «П. Юргенсонъ».
705. 3—3

ԻՄ ԿԱԶՄԱԾ
ԿՐՕՆԻ ԴԱՍԱԳՐՔԵՐ
Ստանալ ցանկացողները կարող են դիմել՝
1. Ինձ՝ Бебутовская 20
2. «Գիր» գրավաճառներին և
3. Միւս հայ գրավաճառանոց։
Զեղչ 25%.
Սահակ ա.-ք. Սահակեան
(ե. հ. շ.) 694. 6—2

ՀՐԱՒԷՐ
Վիճակային կօնսիստօրիայի կարգադրութեան համաձայն՝ Թիֆլիսի Քարափի ս. Գէորգ և ս. Յակովբ եկեղեցում նշանակված է նոր երէցփոխի ընտրութիւնը կիրակի օր, սեպտեմբերի 1-ին, ժամը 12-ին, ուստի խնդրում ենք ծխականներին անպատճառ շնորհ բերել նշանակված ժամին ընտրութեան մասնակցելու և հին երէցփոխի հաշիւները քննելու։
Ծխատէր՝ Ղևոնդ ք. Մեհրաբեան
Երէցփոխ՝ Առաքել Աւագեան
715. 1—1

ՀԱՇՈՒԱՊԱՀԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ
Գ. ԵՒ Մ. ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆՆԵՐԻ
Նիկօլայեվսկայա, 36, Վօրօնցօվի արձանի մօտ։ Ընդունելութիւնը երեկոյեան ժամը 4—7-ը։
613. 50—16

Լոյս են տեսել և վաճառվում են
ՆԻԿ. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ
ԲՆԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԳՐՔԵՐԸ
1) Դասագիրք բնական պատմութեան, կենդանի եւ անկենդան աշխարհներ
Երեք կամ չորս տարվայ դասընթաց ունեցող միդասեան դպրոցների համար կազմված համաձայն եկեղեցական-ծխական դպրոցների ծրագրի, գինը. 50 կ.
ԵՐԿԴԱՍԵԱՆ և ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ.
2) Դասագիրք բնական պատմութեան, մասն I, Մարդ եւ կենդանի, գինը. 60 կ.
3) » » » մասն II, Բոյս » 50 կ.
Բոլոր դասագրքերում էլ օրգանական աշխարհը կազմված է կենսաբանական ուղղութեամբ։
ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԻ ԸՆԹԵՐՑԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ.
1) Կենդանիների գոյները՝ 15 կ., 2) Թէ ինչու համար է ծաղիկը՝ 15 կ., 3) Թէ ինչպէս են տարածվում սերմերը՝ 15 կ.։
ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ.
Մարդու ծագումը, Վիլհէլմ Բօլշէի, Թարգմ. գերմ. գինը. . . 40 կ.
(օ.մ.) 699. 10—3

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
ԱՐՇ. ՉԻԼԻՆԿԱՐԵԱՆԻ, ՏԻԳ. ԹԱՇՄԱՃԵԱՆԻ և ԱՒ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԻ կազմած
ԴԱՍԸՆԿԵՐ
1) Առաջին տարի, գունաւոր պատկերներով, 5-րդ տիպ բարեփոխված . . . 40 կ.
2) Երկրորդ տարի, 4-րդ տիպ բարեփոխված . . . . 50 կ.
3) Երրորդ տարի 3-րդ տիպ բարեփոխված . . . . 60 կ.
4) Չորրորդ տարի . . . . 70 կ.
ԴԱՍԸՆԿԵՐՆԵՐԸ Թոյլատրված են Օդեսսայի ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձական խորհրդի կողմից որպէս դասագիրք։
Ա. տարվայ Այբբենարան տպվում է ամբողջովին ձեռագրով—բացի դրանից նոր մտցված են դասերի հետ կապ ունեցող նկարչական պարզ գծերով զարգացրած պատկերներ։
Բոլոր տարիներն ունեն արտագրութեան համար բազմաթիւ ձեռագիր յօդուածներ՝ հիմնված ուղղագրական կանօնների վրա։
Երրորդ և չորրորդ տարիների մէջ կան բազմաթիւ ՇԱՐԱԴՐԱԿԱՆ ՉԵՒԱՓՈԽՎՈՂ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ։
Դիմել՝ Թիֆլիս «Գիր», «ԳՈՒՏՏԵՆԲԵՐԳ», Երևան՝ «ԱՐԱՐԱՏ» և Յովհաննիսեան գրավաճառներին և կամ կազմողներին՝ Երևանի Թեմական դպրոց։
Գումարով գնողներին կը լինի զեղչ։
(շ. ե. հ.) 647. 12—4

ԱՄՈՒՍԻՆՆԵՐ
◆ ՈՒՍՈՒՑԻՉ. ԽՄԲԱԳԻՏ ◆
ԵՒ
ԳԻՄՆԱԶԻԱԿԱՐՏ ՈՒՍՈՒՑՉՈՒՀԻ
Որոնում են պաշտօն հայկական դպրոցներում։
Հասցէն «Մշակի» գրասենեակ։
(ա. օ.) 716. 3—1

ԻՆՏԵԼԻԳԷՆՏ ընտանիքում ընդունում են գիշերօթիկ աշակերտ և աշակերտուհիներ մինչև 15—16 տարեկան։
Այնտեղ և պատրաստվում են բոլոր միջնակարգ դպրոցների համար։
Հասցէն. Тифлисъ, Николаевсккая ул. домъ 21, кв. 5.
(ե) 717. 2—1

Ս.-Պետերբուրգի Պետական Կօնսերվատօրիայի գեղարուեստական (պրօֆէսօրների) խորհուրդը 1912 թւի սեպտեմբերի 21-ի նիստում դրուատել է մեր նոր լոյս տեսած
ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ
ԱՅԲԲԵՆԱՐԱՆԸ
իբրև ՕԳՏԱԿԱՐ ԴԱՍԱԳԻՐՔ փոքր ու միջին հասակաւոր սաներին երգեցողութիւն դասաւանդելու.
Ծախվում է բոլոր հայ գրախանութներում։
ԳԻՆՆ Է 35 ԿՈՊԷԿ։
Ռոմանոս Մելիքեան
Ազատ Մանուկեան
659։ 8—7

ՔԱՋՈՒՆԻԻ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱՆՈՑ

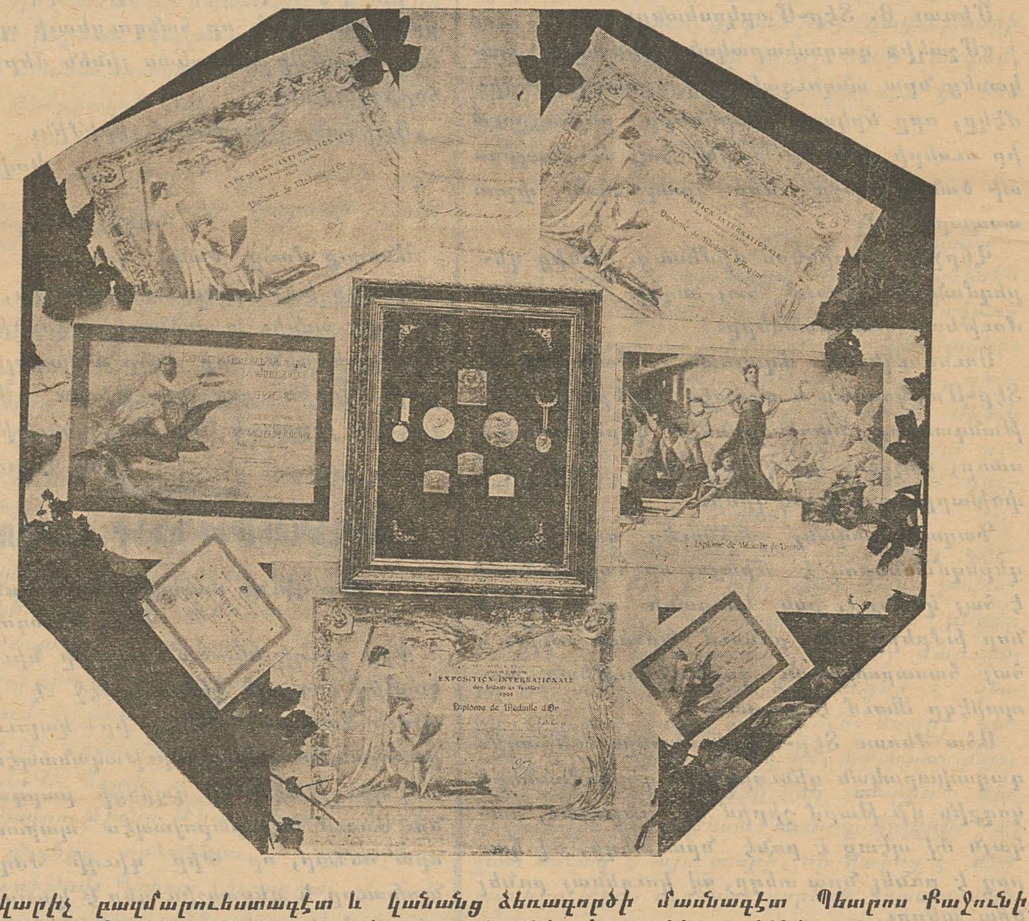

Նկարիչ բազմարուեստագէտ և կանանց ձեռագործի մասնագէտ Պետրոս Քաջունի, հաստատվելով Թիֆլիսում ընդունում է աշակերտներ և աշակերտուհիներ։
Մասնագիտութեան ընթացքը 3 տարի։
Աշակերտը վճարում է կանխիկ 10 րուբլի և ապա ամսական 6 րուբլի, վկայական ստանալու միջոցին 50 րուբլի։
Աշակերտուհիները կը սովորեն՝ 1) Գծագրութիւն, 2) Ջրաներկ, 3) Իւղաներկ, 4) Ասեղնագործութիւն և Ասեղնագործական նկարչութիւն, 5) Փորագրութիւն։
Դիմել Միքայէլեան փողոց № 59.
Արհեստանոցը բաց է ցանկացողների համար ամեն օր։ 711. 3—2

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ ԵՐԿՐՈՐԴ ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ
հրատարակութեամբ
Մ. ԱԲԵՂԵԱՆԻ, Ա. ԱԲԵՂԵԱՆԻ և Մ. ՄԱՏԷՆՃԵԱՆԻ կազմած
ԳՐԱԳԷՏ
Ուղղագրական ձեռնարկի (ուղղագրական ՁԵՌԱԳԻՐ օրինակներ) առաջին գրքոյկը։ Կովկասի ուսումնար. շրջանի հոգաբարձուի կողմից թոյլատրված է որպէս դասարանական ձեռնարկ պետական դպրոցների համար։
Գինն է 25 կոպէկ։
Լոյս են տեսել նաև՝ «ԳՐԱԳԷՏ», Բ. գրքոյը, գինը 25 կ., Գ. գրքոյկը, գինը 30 կոպ.։
Դիմել՝ Թիֆլիս, «Գիր» և միւս գրախանութներին։
(Հ.Շ.) 657. 4—4

95 ԿՈՊԷԿՈՎ
ՄԵԾ ՀԻԱՑՄՈՒՆՔ Է ՊԱՏՃԱՌՈՒՄ
ՏՆԱՑԻՆ ԿԱԽԱՐԴԱԿԱՆ ՆՈՐ ԳՐՔՈՅԿԸ
Այս գրքոյկով իւրաքանչիւրը կարող է գուշակել այլոց մտքերը, տեսիլներ առաջացնել, իմանալ ով ում է սիրում, ամենքի անունը։ Օձը փայտ կարելի է դարձնել, իսկ ջուրը գինի։ Մոգիայի խորհուրդները և գաղտնիքները վերջապէս բացված են։ Վարպետը ընկել է վերջապէս և այժմ կարելի է վերցնել շիկացրած երկաթը մերկ ձեռքերով, մեխել մեխը լեզուի մէջ, ծակել իրան սրով ցուցադրել կտրած խոսող գլուխը և ինքն իրան անխոցելի դարձնել։ Ջուրը դրամի վերածելու արուեստ։ Բնակարանը վայրկենապէս լցնել ջրով կամ մառախուղով և բազմաթիւ այլ շլացուցիչ ֆօկուսներ։ Ֆօկուսների ժամանակ ամեն տուն կարելի է վերածել կախարդված ամրոցի։ Գինը 95 կոպ.։ Ուղարկ. է վերադիր վճ.։ Առաքման և վերադիր վճ. համար աւելորդ հաշվում է 25 կ.։ Զգուշացէք կեղծիքներից։ Նորագոյն հրատ.։ Լրացրած 272 էջ և բազմաթիւ նկար.։Т-во «Заря», Варшава, отд. 92.
(16,22,31,ս.7) (В. 45724) 4—3

ՈՐԴԻՔ Բ. ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆՑ Առևտ. Տան
ԳՐԱՍԵՆԵԱԿՈՒՄ
(Սերգիէվսկայա փողոց № 7.)
ԾԱԽՎՈՒՄ ԵՆ ՋՈՒԼՖԱ-ԹԱՒՐԻԶ ՄԵԿՆՈՂ
Գ. Կ. ՎԱՍԻԼԻԵՎԻ ԱՒՏՕՄՕԲԻԼՆԵՐԻ ՏՈՄՍԱԿՆԵՐԸ։
◆ Արագընթաց աւտօմօբիլները մեկնում են՝ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ և ՇԱԲԱԹ օրերը։ ◆
ԾԱԽՎՈՒՄ ԵՆ
Եղբ. Բուդաղեանների Ա/Տ. և Հաջի Հասանի
ֆայէտօնների եւ այլ կառքերի տոմսակները։
Մեկնում են ամեն օր՝
ՋՈՒԼՖԱՅԻՑ—ԹԱՒՐԻԶ
ՋՈՒԼՖԱՅԻՑ—ՇԱՐԱՖԽԱՆԱ (Ուրմիայի լճի ափերը)։
ԾԱԽՎՈՒՄ ԵՆ
Եղբ. Բուդաղեանների Ա/Տ. բարկազի տոմսակները։
Մեկնում է ամեն օր՝ ՇԱՐԱՖԽԱՆԱՅԻՑ—ՈՒՐՄԻԱ (Ուրմիայի լճի ափերը)
I, II և III կարգերով (III կարգը պալուբայի վրա)։
Կարելի է ստանալ տոմսակները նաև ուղղակի հաղորդակցութեան ՋՈՒԼՖԱՅԻՑ—ՈՒՐՄԻԱ I, II և III կարգերի համար։
ՏԵՂԵՐԸ ՎԱՂՕՐՕՔ ԿԱՐԵԼԻ Է ԳՐԱՒԵԼ ՀԵՌԱԳՐՈՎ։
Դրամի փոխադր. Պարսկաստանի բոլոր քաղաք.
Գրասենեակը բաց է առաւօտ. ժամը 9-ից մինչև ցեր. ժ. 2-ը և ցեր. ժ. 4½-ից մինչև երեկ. ժ. 7½-ը։
(շ.) 577. 10—7

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный